

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 28 (327), serie nouă. Miercuri 23 iulie 1997. Preț: 1.000 lei

alina diaconu

**SCRIITORUL
LA SFÂRȘIT DE SECOL**

emil manu

**«ÎNTÂLNIREA
DE SUB BANDAJE»**

constanța buzea

**«CA SĂ MĂ LUPT CU LUPII
M-AM JUCAT CU PUII DE LUP»**

Dez

GARDIENII PROTOCRONIȘTI

Multe câștiguri a obținut televiziunea noastră națională în perioada post-decembristă (care nu țin, neapărat, de dovezi pecuniare) și tot atâtea performanțe, de nu mai știm care e numărul acestora. Am semnalat, când ni s-a oferit prilejul, încolonarea lui Răzvan, clonarea lui Valeriu, paciența lui Iosif, jelanile Smarandei și împăunarea lui Paul. Acum, iată, intrată într-o competiție cu sine (fiindcă și-a pus de mult în umbră surioarele!), ne-a demonstrat că nimic nu o împiedică să-și afișeze (plenar!) concepția și să se situeze la cote înalte de originalitate. ●Credincioasă doar sieși (nu și celor care își plătesc abonamentul!), a recurs la o inovație de zile mari. Nu, Doamne ferește, negre! A început din această vară să stabilească o nouă ordine de priorități, îndeosebi în spațiul emisiunilor culturale (foste!). Dacă ani de-a rândul premiile Uniunii Scriitorilor au fost prezentate cu lux de amănunte (anchete, interviuri, opinii, portrete ale laureaților), ei bine, trebuia rupt odată și odată cu tradiția, ceea ce s-a petrecut în acest an, astfel că vreo trei minute, câte au fost alocate acestui minor eveniment, au părut, oricum, prea numeroase. ●Dar, ca grija teleaștilor pentru scriitori să aibă rezonanță convenită, minutele (fatidice!) n-au venit a treia zi, a șasea sau a noua zi, ci după vreo treizeci de nopți, ca iubitorului de carte să-i fie pusă curiozitatea la încercare. Merită, nu?! Cum spuneam, însă, laureații au trecut prin fața camerelor de luat vederi ca acceleratul prin Ciulnița, fiindcă nu aveau restricții de pilotaj. În definitiv, de ce ar fi fost luat la întrebări Ștefan Bănuțescu, câștigătorul Premiului Național? Ce ar mai fi putut spune Angela Marinescu (doar s-a confesat în Casa Vernescu la microfon!), Alexandru George, Mircea Horia Simionescu sau Ștefan Aug. Doinaș? Ei urmau să lase timp de emisie altor creatori, în alte ocazii, tentați să pună la îndoială operele Anei Blandiana sau ale lui Marin Sorescu. Sau să împingă în ecran contestatari de profesie, fiindcă trebuia să-și desăvârșească și ei creația. Noi nu credem că-i vreo răfuială personală și nici vreo vanitate la mijloc, atâta vreme cât bunele intenții s-au văzut cu ochiul liber. ●Așa cum ne-a demonstrat și **Contrapunctul**, revistă lunară care apare, grație noii direcții, o dată la două luni. Așadar, promptă ca de obicei, a oferit, numeroșilor ei cititori, lista laureaților, fără să scape un nume, în schimb, asupra membrilor juriului a păstrat o discreție totală. Să-i ferească, bănuim, de ofensiva celor care, ambiționând să capete un trofeu, sunt în stare de orice. Cum s-a întâmplat și în revista sus pomenită, în caseta căreia e trecut ca editor și Uniunea Scriitorilor din România. Noblețea obligă!

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Lucașfăruț
- Cu sprijinul Fundației Soros
- pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (director)
 Marius Tupan (redactor-șef)
 Ioan Es. Pop (secretar general de redacție)
 Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
 telefon 659.67.60,
 fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
 sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
 Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCAȘFĂRUȚ

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

EUROPA CU OCHII PE NOI

de NICOLAE PRELIPCEANU

Am tot vrut ba să intrăm în NATO, ceea ce nici n-ar fi fost grozav de greu dar s-a dovedit, în schimb, a fi imposibil, ba în Uniunea Europeană, ceea ce, zău, nu văd cum. De fiecare dată, argumentele celor de sus sunt tot de sus: economie, macrostabilizare, PIB, privatizare. Dar dacă am (ar) coborî puțin privirile, și la noi și la ei, am (ar) vedea imensa diferență.

Vrem-nu vrem, peuneriști de-am fi, nu putem să nu remarcăm aspectul diferit, în bine, al localităților și calitatea șoselelor, cum treci granița spre vest. Nu e decât efectul vizibil și inteligibil al păsărescului limbaj al economiștilor și, vai, al politicienilor noștri. Căci, nu-i așa?, cine dracu' poate să înțeleagă și cui poate să-i intre în cap ce e aceea PIB, macrostabilizare? Dacă - să zicem - privatizarea e ușor să ne-o reprezentăm... Aici, în diferențele care se văd cu ochiul liber de pe șosea stau motivele pentru care n-o să intrăm în Uniunea Europeană încă mulți ani de acum înainte. Păi, să mergem în satul sau comuna Comana, la numai 40 km de București, care e, după cum noi știm, CNN-ul nu, capitala României și să vizităm oficiul poștal. Cu geamurile sparte, grămezi de gunoi prin colțuri, un telefon antediluvian, pe scurt mizerie la lumina zilei și-a nopții. Dar străzile orașelor noastre, dar interioarele autobuzelor, troleibuzelor, tramvaielor? Și apoi să vizităm, cu lumânarea lui Diogene, sau felinarul, Uniunea Europeană în căutarea a ceva similar. Când vom găsi și la ei ce găsim la noi o să putem striga evrika, asemenea altui grec, deja greco-latin, și, în consecință, o să putem pretinde integrare/integrări. Ce să ne mai ascundem după PIB, macrostabilizare, restructurare ori chiar reformă, în mare? Când vom reuși să ne civilizăm pe la noi pe-acasă, atunci vom avea dreptul să oferim „experiența românească” Europei și să cerem primirea în „organismele” ei. Nu că n-am avea spirit european, nu că n-am gândi adeseori ca aceia care trăiesc secole neîntrerupt în zona gândirii europene. Nu. Doar că noi, întrerupți de o soarta felonă, dar și de nu știu ce alt **penchant**, nu suntem propriu zis integrați în ceea ce se vede a fi european. În acest pospai de civilizație, atât de important la urma urmei. Atunci când vom depăși momentul, când vom putea să oferim practic un **peisaj** european, atunci cererea noastră va avea justificare.

acolade

VÂNĂTORII DE IMAGINE

de MARIUS TUPAN

Nu toți creatorii adoptă poziția marelui prozator care este Ștefan Bănuțescu: o discreție aproape de iritare! Dimpotrivă, s-ar putea spune că destui, cu cât sunt mai puțin vizitați de inspirație, cu atât mai mult se îmbulzesc în fața microfoanelor și camerelor de luat vederi (și minți!), pentru a-și da cu părerea, pentru a oferi strategii artistice (!) și, nu în ultimul rând, pentru a-și explica revărsata operă care, nu-i așa, are nevoie de interpreți ad hoc, pentru a se putea intra în intimitatea ei. Am fi dispuși să dăm numeroase exemple aici, dar cititorii, ca și telespectatorii, decoperă, fără autorul nostru, vânătorii de imagine, râvna lor de a îndupleca (și chiar șantaj!) pe cei plasați la diverse paliere publicitare, ca prezența pe posturi să fie ritmică. Constatăm, nu fără o oarecare amuzament, că s-au selectat (!) deja câțiva abonați care, au sau nu au ce spune, ei sunt tot în frunte (parcă alții erau acolo, mai ieri, dacă ținem cont de îndemnurile roșii!) și ne împărtășesc din vastele cunoștințe și experiențe creatoare, ba chiar ne somează să le urmărim orientările, altfel, drăgăliță doamne, literatura noastră se îndreaptă spre fundătură. Nu facem aluzie, de această dată, la aceia a căror operă se înscrie în vecinătatea semnului zero, fiindcă ei, oricum, se descalifică și fără intervenția noastră, nici la cei care au devenit profesioniștii discursurilor fierbinți, în absența strategiilor narrative reci, ci la autorii cu o oarecare notorietate cândva, dar ajunși acum în deficit de popularitate. Și, dacă nu suntem prea cinici, de identitate. Simțind prin apropiere o tăcere asurzitoare (ca să reproducem titlul

unei poete), ba chiar o blazare a cititorilor, nu suportă noua postură și, cum se zice adesea, provoacă valuri, se agață de orice eveniment, chiar dacă acesta n-are o semnificație de amplitudine, stimulează întâmplări, numai ca numele lor să nu fie dat uitării. Uneori cred că-i avantaje chiar și comentariile negative care pătrund, fiindcă, în Balcania noastră, nu performanțele seduc, neapărat, ascultătorul, ci mai ales bizzeria intervențiilor, ciudățenia punctelor de vedere, ce mai la deal, la vale, frecvența (uneori violența!) intrării în scenă. Cu stângul, cu dreptul, iar nu mai contează: cu vorbe alese sau cu jargoane de Cuțarida, așijderea! Despre propria charismă refuză să vorbească, despre spuzenia aparițiilor n-au chef a da socoteală. Multe faze ce încep cu **decî**, iar, când sunt refuzați de idei și sintagme adecvate discursului, îl iau în brațe (dar nu numai!) pe **cum să spun**. Dacă respirația devine și mai anevoioasă, preferă trei puncte (care nu se aud în microfoane și nici nu se arată pe ecran), ilustrând o comedie de trei pale. În astfel de situații, protagoniștii (actorii!) ajung la rezultate pe care, deseori, nu le așteaptă, iar, când se trage cortina, chiar dacă mai primesc de aici, de colo, câte o observație, o trec în dreptul invidiei congenitale. Nu văd în comentator un om de bună credință, ci un individ gelos, fiindcă el e distribuit mai rău decât pe estrada înaltelor comedii. Urmărindu-le împăunarea, nu poți decât să-i compari de imagine oferă adesea grotesc.

COWBOY, GAUCHO ETC.

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

V eridicitatea filmului, bun sau prost, inteligent, subtil, superficial, schematic, banal, creativ, genial, indiferent cum ajunge să fie - este un lucru care trece dincolo de imaginabil. În tot ceea ce facem, atunci când nu reproducem o schemă impusă (dar, într-un anumit sens, chiar și atunci) de fapt ne dezvăluim, scoatem la iveală nu adevăruri separate, nu fragmente ale unui real care poate foarte bine să ne fie nouă înșine ascuns, ci întregul adevăr, poate mai structurat și pregnant sau mai umbrat și cețos, dar de fiecare dată integral, în desenul său de ansamblu. Lumea exprimării noastre, lumea noastră interioară aparent deschisă (doar foarte parțial și episodic) exteriorului este în realitate ceva asemenea unei holograme, în sensul de a cuprinde în fiecare fragment al ei totalitatea imaginii pe care o conține și o poate expune în relevarea informației existente. O teorie geografică privitoare la memorie pare să susțină ideea care altminteri ar avea în vedere mai curând speculația sau metafora.

Western-urile sunt creațiile realismului cel mai pur, nu în sensul, desigur, al istoriei narate, ci în acela al revelației stilistice. Este extrem de clară prezența personalității cowboy-ului în compunerea omului american; nimic eroic și magnific, reductiv, non-cultural sau minor (în funcție de unghiul de abordare) nu rezultă de aici - este pur și simplu vorba de un fel de a ataca existența, inconfundabil și de

nesubstituit. Toate personajele filmelor americane - de la superproducțiile pe teme de istorie antică mediteraneană și până la superproducțiile de anticipație - sunt, într-o măsură absolut imposibil de neglijat, niște cowboy, iar personajele vieții reale americane sunt, într-o egală proporție, figuri descinse din film. Trebuie să fi trăit cât de cât în America și mai ales să fi avut un contact profund, consistent și durabil cu oameni reprezentativi din lumea americană, pentru a ajunge să și se impună acest adevăr.

Un serial de televiziune brazilian pune în scenă, de asemenea, oameni reali; distincția superioară a unei aristocrații care nu este de astăzi, ci reproduce încă viața capitalei unui regat iberic, pasiunea cântărețului pelerin - un fel de trubadur de nicăieri, tocmai pentru că în țara sa este de oriunde - , familia săracă înjghebată pe un continent străin de acel sclav sau cea sclavă, oameni ajunși astfel întrucât au fost răpiți spațiului lor de către agenții celei mai elevate și, poate, umaniste civilizații a vremii, toți aceștia există egal în creațiile filmice sud-americane și în viața de pe acest continent.

Elementul țărănesc românesc transpare în filmul nostru tocmai prin lipsa de naturalețe și adevăr a majorității personajelor create în cinematografia României. Personajul nu este la îndemână pe ecran pentru că el se dorește, ca român, în cu totul altă parte - în „Miorița”, în

„Meșterul Manole”, în cuvintele limbii române -, dar nu în proiecția țâșnită din inima doar aparent falsă a unor mașini.

Filmul unei națiuni este stilul însuși al națiunii - încă o întrebarea se pune însă: ce este națiunea, ca stil? Răspunsul este unul, evident, de neocolit: o națiune este atât cât este viața sa rurală, lumea sa țărănească, existența ei culturală iremediabil legată de pământ, în sensul cel mai material. Descoperim un nou semănătorism? Viața fermierului, a țaranului refuză ea însăși semănătorismul primitiv și elementar, dar a translat, sau a rămas, încă de la începutul lumii în acel loc în care a apărut baza existenței naționale. Filozoful (sau sculptorul) grec există întrucât dispune de dreptul de a privi în jur, în adierea lui Boreas, a păstorului orfic sau homeric, privire calmă, înaltă, vitală, substanțial neamenințată. De lângă acest păstor pleacă și lângă el se întoarce Ulysse. Țăranul din spațiul vălurit al nord-estului brazilian este cel care a creat muzica și revoluțiile Americii de Sud pentru că el nu dispune decât de propria sa pasiune și voință pentru a exista în acest infinit - primitiv totuși, dar infinit - al naturii. Ferma americană este punctul de cumpănă al influențelor a două oceane și așa se face că puterea națiunii creată de acești oameni ai preeriilor se întinde acum pe toate oceanele și continentele lumii. Întreaga cultură a Franței este cultura conacului (care se poate numi Versailles) unui nobil de țară - cel mai mare, eventual, de pe întreaga întindere a lumii, dar nu mai puțin rural; Italia, desigur, este creată în jurul vilei de vară a patricianului Republicii Romane, ori al Imperiului. Civilizația românească este încărcată de toate tensiunile din pătratul format de șerb, răzeș, ciocoi și moșier.

Așa s-au creat culturile lumii. Restul - între invenția mașinii cu aburi și Internet - este problemă de cantitate.

— minimax —

DETALII

de ȘERBAN LANESCU

Probabil că, în acest caz, cea mai potrivită etichetă pentru un *aperitiv cu filosofeală* ar fi fost «Elogiul detaliului». Sau «Măria Sa Detaliul». Ceva despre detaliul cu schepsis care fie resemnifică, fie evidentiază un rost altfel ascuns, fie relativizează contextul ce îl conține, fie (ră)sună ca un clopot de alarmă ș.a.m.d., știut doar fiind că mult/e, chiar foarte mult/e poate spune detaliul. Având însă la dispoziție doar o jumătate de pagină și, de asemenea, pentru a nu abuza de răbdarea eventualului cititor, voi purcede abrupt la *cestiune* 3 detalii ale vizitei întreprinse recent de președintele SUA în capitala României.

1. Programul/protocolul vizitei a inclus și *intonarea Imnului golanilor* în secvența din Piața Universității. Ergo, administrația americană, la cel mai înalt nivel, și-a manifestat explicit opțiunea situându-se vădit de partea celor care cântă «*Mai bine golan decât activist/Mai bine mort decât comunist*». Regimul Iliescu, dezavuat în văzul întregii lumi. Prin asocierea-i cu acest detaliu, *speech-ul* președintelui Bill Clinton adresează românilor un mesaj fără echivoc. *Hotărâți-vă! Ori vreți să intrați în NATO, ori acceptați să fiți guvernanți de cei ca alde Ion Ilici Iliescu. Cale de mijloc, scâldată, „originală”, nu există.* Pentru că *pax americana*, insistent invo-

cată de-o vreme, este, totuși, și anticomunistă. Iar reacțiile țâfnoase ale unora dintre cei invitați de posturile particulare tv să comenteze evenimentul n-au făcut decât să confirme o asemenea interpretare. Bunăoară un I. Cristoiu (aflat, și de mult, binișor dincolo de hotarele rațiunii), sau un Gh. Tinca (deranjat de prezența tricolorului găurit), sau, de vis!, I. I. Iliescu cu o dublă intervenție telefonică la *Tele 7 abc*. Și adevărul este că to'arășii au avut, au și vor avea de ce să „scâncească”! Prin completarea adusă de vizita președintelui SUA (cu detaliul aici prelevat), decizia de la Madrid nu doar consolează și încurajează, ci, potrivit aparențelor, a fost reconfortantă politic pentru actuala Putere din România, ori, mai precis încă, pentru CDR. Iată și de ce cred așa. Păi dacă *ne țineaet* cu guvernanți suspecti de bolșevism să *intri* în NATO (pentru a profita de beneficiile aferente, inclusiv cele oferite de Moscova în schimbul prestației de *cal troian à la Ceaușescu*), atunci, eventual se poate rămâne, dar, desigur, după ce într-un scurt intermezzo politic de dreapta s-ar fi reușit săritul pârleazului. Apoi, firește, urmează debarcarea *maurului* (actuala Putere) prin mijloace mai mult sau mai puțin democratice, debarcare favorizată și de înșeși consecințele sociale ale îndeplinirii rolului de *maur*. Or, acum, amânarea impusă de americani la

Madrid blochează actualizarea unui asemenea scenariu. Adică, ce mai tura vura, după această vizită, pentru partidele aflate în opoziție, intenția de a provoca, cumva, alegeri anticipate *înainte de '99*, mai poate proveni doar dintr-o propensiune sinucigașă¹⁾. Iar până peste doi ani... om mai vedea!

2. Izbucnirea „tinerească” (cu siguranță neprogramată) a lui P. Roman care, într-un acces de tupeu s-a repezit la Bill Clinton încercând o mică lovitură de forță pe cont propriu. Deloc exclus ca intenția emanatului să fi fost aceea de a-l întoarce pe președintele american sus la tribună ca să fluture amândoi tricolorul României. «*Hop și el de la Durău, berbecelul lu' Dumnezeu!*» Așa a comentat întâmplarea - parol! -, un vecin mucalit căruia i se stricase televizorul și m-am pomenit cu el sunând la ușă. Bietu' om (nu vecinu'), probabil că tare rău îl roade pe dinăuntru, socotindu-se un nedreptățit al Istoriei! Iar dacă psihiatrii or fi definit un sindrom/complex «al locului doi», atunci personajul constituie cea mai elocventă exemplificare, la nevoie putând fi utilizat ca material didactic. Cu lecția de rigoare despre încrederea ce îi poate fi conferită unui asemenea aliat pândind mereu prilejul de a sări în față. O lecție profitabilă, se pare, pentru „partidul coloneilor” în formare.

3. «Mulțumesc și pentru cuvintele rostite de tânăra studentă Simina Munteanu. Ea reprezintă viitorul țării». Dea Dumnezeu să nu fi îndreptățit a-i aplica aprecierii lui Bill Clinton zicala despre gura păcătosului care adevăr grăiește! Adică luând în considerare înfățișarea-i și, îndeosebi, cum a vorbit, sau mă rog, ce a citit „tânăra studentă”... În privința mancurtizării poate că sunt încă multe de spus și, mai ales, de făcut.

¹⁾ Care nu este însă total exclusă având în vedere ce se petrece în PDSR.

«ÎNTÂLNIREA DE SUB BANDAJE»

de EMIL MANU

Așa își intitula un eseu pe care mi l-a dedicat, în volumul Pălărierul silabelor, Ion Caraion, spunând, la figurat, că versurile mele, publicate târziu, nu-l mai reprezentau pe Emil Manu, care era cândva un poet, dar care a fost obligat de un destin literar nefast (arestări și puneri la index) să debuteze și să se afirme cum nu-și dorea ca istoric literar, ca autor de antologii sau de eseuri critice, chiar dacă aceste producții literare erau acoperite de laude ce veneau de la un G. Călinescu, de la un Tudor Vianu sau de la un Perpessicius.

Întâlnirea de sub bandaje era apariția târzie a poeziilor mele în volumele **Incunabile** (1969) și **Ceremonia faianțelor** (1971). Autorul esului de care vorbesc se referea la poemele mele publicate în **Lumea** (1945) și în **Caietele de poezie ale Revistei Fundațiilor Regale**, din 1946 și 1947, și în alte ziare sau reviste, ca **Națiunea** sau **Universul literar**. Un volum cu titlul **Ferestrele orașului** trebuia să-mi apară chiar în Editura Fundațiilor Regale, în 1948, dar care n-a mai fost publicat din motive bine cunoscute, volum pe care îl am și acum în corectura a doua, în pagini în care îndrăzneam să apar și cu un **Autoportret** ce încheia destul de puțin catifelat: „Emil Manu o s-ajungi demodat ca un vals./O să-ți aduni prăvălia polară./Pentru c-ai înșelat cu sticle colorate pe oameni./O să te-aresteze moartea, într-o seară!”

Mai târziu, în volumele mele de versuri apărute ca niște flori suferinde (din motive ușor de dedus) n-am mai încercat să scriu un poem similar. E vorba de **Ora magnoliilor** (1976), **Vesperalia** (1980) și **Ora reveriilor** (1989).

De-abia acum am făcut o selecție a poemelor mele tipărite sau rămase în manuscris, pentru un **volum de autor**, pe care sper să mi-l tipărească Editura Eminescu, sub titlul **Ora magnoliilor**.

Sunt mulțumit, față de mine însumi, pentru faptul că am putut scrie mereu, poeme sau pagini de proză, unele numai pentru sertar. A existat și mai există încă, în mine, o tentație a prozei, considerând acest domeniu al muncii literare ca unul din cele majore prin însăși natura lui. Deși am scris peste o mie și ceva de pagini, pe care le-am selecționat cu multă severitate dintr-un adevărat noian de coli grafiate cu diverse cerneluri, sau cu creioane divers colorate, n-am publicat până acum decât foarte puține narațiuni scurte, fără importanță. De-abia anul trecut și anul acesta am tipărit în reviste niște fragmente mai substanțiale dintr-o carte aflată acum sub tipar și care se numește **Galaxia Eros**, figurând în definiția mea drept un **roman** cu aspect de jurnal intim, compus prin alternări între fantastic și real.

În manuscris mai am un text destul de întins (cca. 300 de pagini) pe care îl consider un debut posibil de prozator. Sunt totuși nemulțumit de faptul că nu mai pot ieși din contextul existențial al omului care a trecut prin atâtea triste experiențe nedorite, în care noi oamenii am fost și suntem întotdeauna niște ființe **mereu disponibile**, cu un destin aleatoriu. Și în proză se simte la lectură aceeași **întâlnire de sub bandaje**. Câteva din textele mele, mult autobiografice, având drept personaje principale pe părinții mei (în carte numiți El și Ea), sunt **alarmant** sau **par alarmant de adevărate**, de realiste, cum se spunea acum

două decenii și traduc o existență în care omul nu-și mai poate recupera nici o satisfacție umană, în care condiția lui e alterată de curenți negativi din punct de vedere axiologic. Mă zbat să scap din acest masacru al valorilor care mi-a distrus (pe plan moral și chiar pe plan metafizic) toate ide-

alurile.

Îmi dau seama că o astfel de proză e sortită de la început să dispară ca revelație spirituală; oamenii de azi sunt sătui de narațiuni, chiar geniale ca talent derulativ, de narațiuni, repet, în care personajele sunt mereu plasate în peisaje absurde pe plan existențial.

Lumea de azi, ca și cea de mâine, nu mai are nevoie nici imaginar de eroi care să sufere în lagăre sau în alte forme de spații în care omul e numai **sub om** în sensul cioranian. Nici ipostaza nietzscheană a vieții (cu alte cuvinte în ipostaza de **supra om**) nu mai e credibilă.

Eu cred totuși, și aici îmi impun să ies de sub bandajele destinului meu și să cred că voi da, foarte curând (cu toți cei 75 de ani ai mei) o carte de proză prin care să mă nominalizez în fața cititorilor.

Am activat aproape tot timpul, pe care destinul mi l-a pus la dispoziție, în instituții de cercetare din domeniul istoriei literare, domeniu în care am și publicat unele lucrări, cred, de referință, ca volumul de studii și eseuri **Prolegomene argeziene** (1968) în care cel puțin debutul lui Tudor Arghezi l-am cercetat cu acribie și în același timp cu voluptate, aducând servicii istorico-literare recunoscute în cronicile ce mi s-au scris la apariția cărții.

În 1972 am publicat un volum oarecum insolit consacrat **Revistelor românești de poezie**, începând cu **Albumul pelerinilor români** al lui Bolintineanu și încheind cu **Caietele de poezie ale Revistei Fundațiilor Regale**. Cartea a intrat la tipar cu greutate, deoarece mai toate revistele apărute până în 1948 erau mai bogate și aveau un conținut specific mai profund decât cele de după această dată. Cartea a fost cât de cât acceptată după o ședere pe la diverși referenți vreo câțiva ani buni, și a apărut în Editura Academiei, cu un tiraj confidențial. Desigur, numai cu revistele de după 1948.

În 1975 am publicat la Editura Dacia un volum de eseuri critice **Sinteze și antisinteze literare** în care am adus contribuții foarte importante de ordin documentar, privind biografia lui G. Călinescu. Am ilustrat datele biografice ale Profesorului meu cu unele

fotografii mai puțin cunoscute sau chiar inedite, ca de exemplu fotografiile mamei, pe numele ei Marița Vișan din Olt și ale tatălui Tache Căpitănescu, fratele doamnei Călinescu la care era servitoare mama viitorului mare profesor și istoric literar. Copilul a fost înfiat de familia lui Constantin Călinescu, ceferist din Botoșani. Se deduce ușor că viitorul mare literatur era „copil din flori”. Am dat toate trimiterile bibliografice ale comentariilor anterioare textului meu. Într-un alt eseu, m-am ocupat de situația lui Lucian Blaga, devenit bibliotecar, după ce fusese scos de la catedra de Filosofia culturii de la Facultatea de Litere a Universității din Cluj.

În 1978 am publicat la editura Cartea Românească un volum monografic cu titlul **Generația războiului**, dedicat generației mele. În cercetarea acestei generații cu mare pondere în istoria literelor române, cu poeți ca Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Victor Tornyopol, Mihail Crama, Marcel Gafton și alții, la care se adaugă poeții „Cercului literar de la Sibiu” (Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș, Ion Negoitescu, Ioanichie Olteanu etc.). Desigur, n-am ignorat pe criticii și prozatorii generației. Dar lucrarea despre care s-au scris foarte multe cronici și articole (desigur nu toate favorabile) n-a cuprins pe toți scriitorii generației mele, lipsind, fără voia mea ca autor, multe nume importante care nu mai erau în țară, ca Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Al. Vona, Lungu, Ben Corlaci etc. Acum lucrez la completarea unei noi ediții în care să pot cuprinde și pe scriitorii absenți din prima ediție.

În 1981 am publicat o monografie dedicată poetului Ion Minulescu și „conștiinței” simbolismului românesc.

În 1982 am publicat la Editura Eminescu un volum în care am tratat „sensurile moderne” ale poeziei românești, vorbind despre simbolismul românesc, prezentând câteva documente inedite legate de „Congresul spiritului modern de la Paris”, din 1922, când s-a făcut ruptura dintre dadaști, în frunte cu Tristan Tzara, și suprarealiștii francezi în frunte cu André Breton... Acest studiu care a constituit o premieră în istoria literară (română și franceză) mi-a fost solicitat de Biblioteca Națională din Paris și a fost tipărit și difuzat la toate bibliotecile mai importante din întreaga Franță. În aceeași lucrare am publicat o istorie completă a revistelor avangardiste românești și o cercetare despre **contradicțiile** unui mare avangardist: Ion Vinea. În intenția mea este și reeditarea acestui volum care oferă cititorilor ca și cercetătorilor utile repere bibliografice și istorico-literare. Bine-nțeles mă gândesc și la o revizuire și la o completare a textelor ediției princeps.

În 1984, am tipărit la editura Cartea Românească o monografie dedicată poetului Dimitrie Stelaru pe care îl consideram și îl consider ca făcând parte din generația războiului. Aici am intrat în conflict (amical, pe plan literar) cu Alexandru George, care-l trece pe Stelaru în generația anterioară. Cred că argumentele mele sunt mai convingătoare decât propunerile, pe care le stimez, ale colegului meu, un literat fin și plin de vervă, în tot ce scrie.

Să mai adaug la toate aceste volume personale și volumele la care am colaborat în cadrul Institutului „G. Călinescu”? Lista s-ar încălca prea mult. Să adaug edițiile pe care le-am lucrat (totuși) cu multă pasiune, să menționez prefetele sau câteva traduceri ar fi, de asemenea, prea mult.

În speranța că anii senectuții mă vor întoarce iar la paradisurile pierdute ale poeziei, încerc acum în aceste rânduri o ieșire de sub bandajele care au acoperit prea de timpuriu diminețile și serile ființei mele ce se semnează cu pseudonimul Emil Manu.

MARELE TEATRU AL LITERATURII

de IOAN STANOMIR

Când ficțiunea e mai „reală” decât viața însăși iar evenimențialul e structurat după tipare livrești, definiția clasică a literaturii devine inoperantă și grila tradițională de lectură nu poate fi un auxiliar prețios în străbaterea meandrelor textului. Horia Gârbea - prozatorul și dramaturgul - aparține acelei familii de spirite a căror pasiune definitorie e jocul de-a literatura. Textul se compune din juxtapunerea unor citate culturale iar epical se conturează într-un sistem complicat de oglinzi ce răsfrâng și modifică scenariile narrative originare. Cu cele nouă proze inserate în volumul „Misterele Bucureștilor” (Editura Cartea Românească, București, 1997), autorul realizează un veritabil tur de forță, propunând un ansamblu narativ ce satisface orizonturile de așteptare ale unor lectori extrem de diferiți, fără ca această multiplicitate să altereze coerența textului.

Proza ce deschide volumul „Funcția lui Jensen”, e în egală măsură un joc metafizic și o artă „poetică”. Întâlnirea naratorului cu straniul domn în ambianța familiară a parcului e o ocazie pentru a investiga cu arsenalul profund geometric, incapabil de eroare, al matematicii iregularitatea deconcertantă a universului. Integrarei care se încorporează să nu primească rezultatul corect decât într-un interval precis delimitat de timp, tulburând pacea comunității științifice, îi răspunde un corelativ „naratologic”. Rigidității clasice a povestirii osificate, scriitorul îi preferă, pe urmele lui Caragiale din „Două loturi”, finalul deschis. Ceea ce debutează ca un accident sfârșește cu oglindirea genezei textului, scriitorul aruncând către lector o privire complice: „Întâmplarea aceasta mi s-a părut un subiect foarte interesant pentru o proză scurtă sau, de ce nu, pentru un roman. Nu știam deloc cum să încep și de aceea... (...)”

„Căderea Bastiliei” pune în ecuație intertextualitatea și erosul, într-o combinație al cărei început nu e decât o „Metamorfoză” răzută de la o fereastră din „Grand Hotel Victoria Română”: „Într-o bună dimineată, când Aldu Rădulescu se trezi în patul său, după noapte de vise stridente, se pomeni prefăcut într-o insectă scârboasă. Se simțea un gândac, coropișniță, un vierme nenorocit. Se vedea norm și se simțea monstruos” (pag. 14). Idila între rafinata critică și boxerul scriitor are ecupajul de desen animat al peliculei lui Disney: „Alteea, oricât ar fi fost de tâmpită, roastă nu era. Dacă figura de motan vagabond ar fi strălucit de sinceritate și jenă, ar fi ghicit că face mișto”. (pag. 13). Prinsă în dilema sentimentală, trebuind să aleagă între self made man și rafinatul Rafael Bădulescu, eroina uitrește o naturală dorință de a se auto-uziona. Ca și la Teodor Mazilu, „arta de a fi frumos” e inseparabilă de sentiment - „ingurul element distinctiv fiind aici inevitabil prezentă a referinței culturale. Veronica dădește veghează din umbră, evocată fiind de rada cu același nume: „Dar poate că acolo, la duhul Veronicăi îl va împinge spre o trăire de să facă abstracție de lucrurile acestea care erau de negăsit” (pag. 24).

O secvență de două proze propune o recurență, temperată prin contrapunct ironic și

intertextualitate, a unei vârste a copilăriei și primei tinereții, definită mai degrabă ca un spațiu edenic. „La scaldat” - referirea la amintirile lui Creangă e una asumată deliberat prin onomastică și modelarea frazei de început - vizează reactualizarea în prezent a scenariului clasic: „Stau câte o dată și-mi aduc aminte ce nebunii și obsesii băntuiau copilăria noastră când începusem și eu, dragăliță Doamne, a mă ridica mai des cu privirea spre trupul pur al câte unei colege de prin clasa a VII-a înveșmântată în sarafanul obligatoriu al epocii (...). Și părintele Ioan de sub deal (Dealul Mitropoliei se înțelege) ce om învățat și cumsecade mai era. N-am prea fost eu dus la biserică, însă la el mă duceam, că avea o față pe care n-o chema cătuși de puțin Smărăndița”. (pag. 34). Capra lui Creangă, e transportată la ecuator, iar părintele se confruntă cu ispitele telurice din Zair. Scenariul arhetipal e același - descoperirea erosului, a nudității se face în ambianța camerei de baie a unui bloc, iar imaginea eternului feminin e desprinsă din reviste. Și totuși, Eva se dovedește seducătoare ca-ntotdeauna iar persistența ficțiunii estompează realitatea: „Unii mi-au spus că o văzuseră înainte de emigrare și că se îngrășase, alții că arăta ca pupăza din tei. Dar eu nu cred, eu tot frumoasă o văd și când deschid o revistă dintre acelea toate fetele din poze mi se par a avea chipul ei de neuitat”. (pag. 40).

A doua piesă a dipticului, „A doua piramidă”, e o delicată investigație a acelei vârste ingrate în care cu toții, narator și personaje de o potrivă, se complac să întârzie. Refuzând o realitate mediocră, se naște „visul compensatoriu”. Pentru Sony, zis Japonezu, el este tetraedrul magic în mijlocul căruia invizibilitatea devine o realitate tangibilă. Scriitorul alege o altă imagine a tinereții - profesorul de geografie tronează în mijlocul unui laborator fabulos. Naratorul contemplă fascinat succesiunea de reușite: mai întâi muștele apoi câinele evadează din cotidian, prin invizibilitate. Dar într-o zi experimntatorul însuși dispare; naratorul e la început sedus de ipoteza dobândirii invizibilității de către Sony. Anii trec iar ceea ce păruse o evadare fantastică se

dovedește a fi o simplă fugă peste graniță, în Austria. Revederea cu „savantul” din laboratorul tinereții e una a destrămării mitului: tânărul a devenit un om oarecare iar tetraedrul magic un simplu breloc: „Japonezu’ mi-a surprins privirea și m-a lămurit cu glasul lui nou, afectat de accentul nemțesc - Te uitai la breloc? O amintire de la Paris. Anul trecut firma noastră a sponsorizat campionatele mondiale de atletism. Cu ocazia asta am văzut și eu Franța”. (pag. 33). Timpul învinsese - Peter Pan devenise un matur ca oricare altul.

„Câştiguri garantate” e o glossă caragialeană, în marginea norocului și iluziei. Norocul - căruia Lefter Popescu i se închina păgân - se împletește cu magia loteriei, un topos prin excelență caragialean. Destinul se dovedește mai impenetrabil ca oricând, de vreme ce trecătorul succes al programului inventat de Sandu nu e cu nimic mai puțin o operă a hazardului decât fatidicul „viceversa”. Fantasma acestui noroc e prezentă și la final, căci naratorul se interoghează: „Oare, dacă m-aș întoarce la studiul probabilităților, n-aș putea să concep un program mai bun decât al lui, unul care să-mi asigure, lună de lună, măcar câştiguri de categoria a doua?” (pag. 56).

Cu „Iluzia colectivă” și „Moartea sans-atout-ului” suntem în plin fantastic, definit prin „clasică” irumpere a fantasticului în cotidian. Aici, prozatorul își însușește logica narativă a lui Mateiu Caragiale din „Sub pecetea tainei” și „Remember” - echivocal, rezultând din unicitatea perspectivei narrative, nu permite lectorului accesul la adevărul ultim. Ambele proze „localizează” fantasticul, justificând titlul volumului. Întâlnirea cu moartea din „Iluzie colectivă” și călătoria în taxi alături cu domnul Ionescu (ce se va revela ulterior a fi fost deja mort) se petrec într-un decor familiar, delimitat de prezența unor spații precum Piața Pache, Teatrul Național, Bulevardul Rosetti ori calea Moșilor, toate conturând geografia unui teritoriu fabulos.

Un fantastic de o categorie aparte marchează „Sentimentul timpului”. E un fantastic mizând pe revelația sacralului ascuns în lumea desacralizată. Horia Gârbea elaborează un scenariu epic păstrând elemente de legătură cu câteva din prozele lui Mircea Cărtărescu. Esența veritabilă a lui Jean, ciudatul personaj acționând în virtutea unei logici a misterului asemeni Mendibilului lui Mircea Cărtărescu, e aceea a unui mesager. Succesiunea de întâlniri, repetându-se la intervale simbolice, e o inițiere graduală în tainele lumii, săvârșită prin mijlocirea unor obiecte magice (lentila, ceasul sau discheta de calculator). Punctul culminant al ritualului, revelația timpului, are consecințele unei hierofanii. Naratorul o resimte ca un potențial semnal al despărțirii de real: „M-am întrebat dacă nu sunt cumva prea bătrân pentru a mai apuca, peste alți zece ani, o nouă întâlnire cu Jean. Chiar cu întrebarea aceasta mi-am aprins prima țigară a zilei”. (pag. 45).

Demonul ludic animându-l pe dramaturgul Horia Gârbea își ia revanșa în ultimul text: „Cine n-are nevoie de teatru?” Conul Leonida scrutează miracolele fotbalului iar Nae din „Situațiunea” are o soluție pentru dezordinea cizmei italiice: „O tiranie ca-n Rusia”. Pirandello cu „Uriașii munților” iese din culise, totul culminând cu interpelarea intempestivă a cititorului: „Dar, ce să vezi? Fatalitate! Până s-o scriu, până s-o joace, Vialli a plecat de la Juventus tocmai în Anglia. Și acolo e teatru destul. Crezi matală că mai are el nevoie să vină la piesa mea?” (pag. 69).

Când măștile sunt înlăturate iar scriitorul încetează doar pentru o clipă să mai fie regizor al propriului text, se poate întrevădea profilul unui prozator grav, cu timbru distinct. „Sentimentul timpului” și „A doua piramidă” îl confirmă pe deplin.

constanța buzea

Poemul promis

nu încep cu ce e mai greu pentru că început nu e și greu poate fi oricând ușurat și negat cu triplă cvadruplă măsură deci nu cu mine încep ci cu sufletul meu între turme-ntr-o vară pletoasă de scrisă iarbă pe dealuri pe cline de Dumnezeu pe locul care se va mișca de-atunci dinspre mine spre mine cu părinți cu tot neamul ridicând către cer un deal de sămânță sălbatică și iată cum plâng fără minte cerând un trup pentru sufletul meu

II.

ca să mă lupt cu lupii m-am jucat cu puii de lup le-am pipăit moalele limbii colții și înghițitoarea ca pe boturi de iad deschise spre lapte cu roșul gingiilor și scâncetul cu ventuza suavă și cu instinctul cu vidul lucrând ca un inel de mușchi blestemat ce ține tenace ca-n joacă sfârcul și glandul până la capăt monstruos exercițiu deprimant și util pentru trecerea fără rănire a sufletului prin trup și din trup afară unde n-ai vrea să vezi cum se bucură lupii cărbunii

III.

mă uit și văd că ochii tăi sunt de fluture aș fi putut jura că sunt de șarpe după cum te târăști cu grijă printre pietrele tari și tăioase și după cum șuieri simțind mirosul lănei și groaza iedului rătăcit de turmă aș fi putut jura că de șopârlă sunt căci iată coada ți-ai lăsat-o în mâna mea cu care n-am vrut să-ți fac vreun rău ci numai să te rețin uimindu-mă de cât de viu în splendoare poate fi trupul fricii

IV.

și aș fi putut jura că sunt ca de verde lăcustă pe care pofta o frige și foamea o face să sară din loc în loc din pai în pai sugând boabele pline de laptele pâinii ci de fluture am găsit de cuviință să spun că sunt ochii tăi ca să te împodobesc făcându-te din slab și mai slab ca să pun temei milei mele de mine un motiv să-ți admir zborul îngerul și nu viermele din tine tu semenul meu oglinda mea cu care venind în atingere mă recunosc și mă detest

V.

cred și în zori anafură iau și picătură fărâmitură și lacrimă le duc cu grijă la gură privindu-le și ochiul meu amar se face albastru și sufletul meu răbduriu în nădejde se bucură măruntaiele mele rărunchii și inima se răcoresc plămânii se umflă de aer ca pânzele bărcilor cerul curat ce stă deasupra fără de amenințarea nici unei semințe de venin mi-acoperă gândurile ca pe o deasă grădină

VI.

gura mi-e plină de-odată de boabe vii și de pasul ploii peste izvoare-ntr-o piatră

mădularele mele capătă o liniște pe care mă rog lin și cu nădejde să n-o pierd cumva ci s-o înmulțesc primind acea putere a iubirii la care au râvnit și râvnesc cu folos aleșii

cum spun în evlavia lor vechile cărți pentru cei ce vor de-atunci venind pe pământ și gustându-l să binealeagă-n răscruce drumul către lumină

VII.

împodobite sufletul meu și trupul cu picătură de fier za fierbinte și solz de roșu cupru cald și fără cocleală o mireasmă stranie vine dinlăuntrul scutului meu mirosul fricii de moarte răzbește până la stele argintul lor palpitând abia de-l disting prin împânzitele mele pupile cu sarea sudoarei frica de moarte șterge-mi-o Doamne însănătoșește-mă spală-mă de rușinea aceasta mila de mine mă tulbură

VIII.

căci mă și văd intrând în luptă stând ca un bob singur în mijlocul câmpului stând ca un soldat speriat de singurătate mai tare decât încolțit de dușmani înarmați și cruzi nu-l înghite pământul nici cerul ce pare asurzitor și peste mine acum trec neînchegate liniile răscrucii unind iluzoriu văzutele cu nevăzutele puncte scheletul scutului meu care din vina mea oricând se poate topi uriaș peste mine

IX.

nădejdea mea să-mi amintesc în rest plină nu goală în singurătate de gândul meu inocent ca va veni un pui de pasăre cu argintul în plisc și va veni un miel și pentru mine cu buzele de aur unul să-mi ciugulească degetele mânărite cu mană iar celălalt iarba năpădind verde și grasă din umbra călcâielor mele uscate hrană lor de la Dumnezeu și mie pildă căci nădejdea nu rușinează și iubindu-L mă aflu sub stele primind răspunsuri la întrebări

VENIȚI, CU MIC, CU MARE, LA PRO-TEMBELIZARE

Cu ocazia scandalului general produs de noua grilă de programe, domnul Stere Gulea a putut fi văzut de toată lumea pe micul ecran declarând că televiziunea națională trebuie să se schimbe la față. După 15 iulie, în căutare de soluții de rentabilizare, postul public - la care vrem, nu vrem, suntem cu toții abonați din oficiu - va adopta un alt model strategic.

Directorul - de prea multe luni interimar - al televiziunii evită să spună neted despre care anume model este vorba. Dar nu este greu de ghicit. Cine ne bombardează cu filme de doi bani bucata, cu concursuri stupide și cu reclame deșănțate pentru loterii naționale - care ar simți nevoia unui control la bani mărunți din partea ministerului de finanțe (ca să se vadă dacă profiturile uriașe obținute sunt impozate ca jocuri noroc sau ca ... activități culturale)? Cine ajază în show permanent circul vulgar care se cheamă *Chestiunea zilei*? Cine cauționează kitsch-ul artistic și mahalaua morală, vampirii, scenariile macabre, populismul ieftin? Cine îl mandatează pe dl. Silviu Brucan să pună note în catalog, fără să clipească, tuturor personalităților țării, în baza unei infalibilități pontificale autoproclamate? Cine cultivă senzaționalismul la emisiunile de știri și vânează cu lumânarea scandalurile (o demnă variantă video a *Evenimentului zilei* din perioada Cristoiu)?

Răspunsul este cunoscut de toată lumea: postul particular pro-fitabil al domnului Adrian Sârbu, om de fină și renumită cultură. Așadar, pentru ieșirea din impas, TVR - postul național de televiziune, cum se recomandă cu emfază - contează, în mod stupefiant, pe emulația creatoare cu cele mai joase standarde existente deocamdată în România, în bransă - cele ale Pro-TV. În două vorbe, TVR se pro(st)este.

După cum se poate constata, **ofensiva de pro-tembelizare** declanșată cu ajutorul unor mari mascarade de masă devine endemică. Nu întâmplător, la un asemenea bălci deocheat crainicii postului vorbeau de **Stilul Pro** și chiar de o... **Generație Pro**. (sic!). Oare domnii Stere Gulea, Cristian Țopescu, Radu Nicolau, și Gabriel Giurgiu vor sili cultura română să pro-spere în același mod lamentabil? După ce am fost vreme de șapte ani o tele-națiune, suntem pe cale de a deveni un pro-popor - fiindcă postul public de televiziune se silește să devină rentabil? Suntem în drept să ne întrebăm cât va mai trece până când TVR va proiecta afaceri ca cea a loteriei cărților poștale: dubioase financiar și scandaloase organizatoric, cu debandadă, huliganism stimulat din elicoptere, sfidând legea liniștii și ordinii publice, legea mediului, ca și restricțiile primăriei sau poliției municipale.

E de așteptat ca primul consiliu de administrație legal de după 1989 - dacă va fi ales de urgență - să țină seama de **detaliul că TVR este un post public**. Ce înseamnă un post public de televiziune în occidentul cu care încercăm să con-sunăm?

În primul rând, un post fără reclame, care subzistă din donații și nu primește nici bani de la stat. Un post comercial ca Pro-TV cel puțin nu are abonați din oficiu și prin urmare se autofinanțează din publicitate și din coborârea ștachetei la cele mai joase nivele. Atât de joase încât de curând, în Ungaria, trustul *Media Pro Internațional* a pierdut licitația pentru emisie,

de **MONICA SPIRIDON**

deși făcuse o ofertă financiară tentantă. De ce? Pentru că vecinii noștri au găsit grila sa de programe sub standardele cât de cât acceptabile ale unei instituții mass-media moderne.

Și în al doilea rând, un canal care oferă **emisiuni de înaltă ținută** și nu face nici un fel de concesii kitsch-ului sau succesului ieftin. Un post care transmite spectacole de teatru și de operă, dezbateri în direct cu personalități din toate domeniile, și care se conduce după standarde culturale și educative complet definite. Economia, politica, sportul, cultura, știința coexistă cu filmul de clasă și cu emisiunile pentru toate vârstele. La noi, deocamdată, numai departamentul emisiunilor informative condus ireproșabil de doamna Alina Mungiu-Pippidi s-a aliniat unor asemenea standarde. Poate și fiindcă redacția nu este patronată, tutelată, trasă de urechi de oricine și i se permite să-și vadă de treabă: Știrile nu îndrăznește să le elimine nimeni în favoarea nu știu cărui meci sau a cărei emisiuni de așazis divertisment.

Conducerea TVR nu ne poate face să înghițim ce vrea, sub pretextul rentabilizării pentru motivul că, **în România, posesia și folosința unui televizor sunt condiționate de un abonament la postul național. Și, pe deasupra, postul este finanțat de la buget, adică din impozitele noastre.** Dl. Stere Gulea se face a uita că TVR nu este o firmă privată, ca PRO-TV-ul pe care îl privește cu atâta invidie. **Experților străini cu care s-a consultat domnia sa nu li s-a dezvăluit, probabil, faptul că este vorba de reorganizarea unei televiziuni publice și pe deasupra subvenționate din fondurile statului.** (Ceea ce nu este, oricum, o combinație ortodoxă, ca să nu mai pomenim că obține și bani din reclame).

Cu un umor involuntar suculent, comunicatele oficiale ale instituției vorbesc de *o grilă estivală de programe*, în care cultura nu și-ar mai afla locul. A devenit cultura o îndeletnicire oportună doar în timp ploios sau rece și de prisos când este vreme bună? Probabil că, în viziunea echipei de concepție, asta vrea să zică *o cultură de sezon*, adaptată exigențelor *societății de piață*... (!?) (În mod stupefiant, domnul Eugen Vasiliu, șeful comisiei de resort din senat, a caționat recent, pe post, cu toată seriozitatea, ideea hilară a culturii de sezon).

Cu un interes minim pentru dinamica istorică a mentalităților, directorul televiziunii naționale ar fi știut că, în România, știința de carte și lustrul cultural au fost, cel puțin de la 1848 încoace, resorturile esențiale ale mobilității sociale, înainte de prosperitatea economică. Spre deosebire de cei de pe alte meridiane, românul de rând și-ar fi vândut bucuros tot avutul ca să-și țină copilul la carte și să-l facă domn. Dacă am supraviețuit anomaliei numite comunism și suntem azi recuperabili și în pas cu lumea, este datorită culturii subterane de elită, care pe canalele oficiale își ia tot mai greu locul. Se pare că după șapte ani teribili de tranziție dinspre anomalie către normalitate, am ajuns din nou la disprețul comunist pentru spirit. De altfel, programul 2 al TVR este de mai multă vreme poluat de cele mai penibile filme, de tipul telenovelas. În timp ce PRO-TV, dorind să-și mai așeze imaginea șifonată, etalează (la ore de minimă audiență) câte o personalitate culturală, postul național - culmea ironiei! - coboară ștacheta ca să atingă nivelul PRO-TV. Așadar, televiziunile comerciale strecoară emisiunile culturale pe ușa din dos, iar cea

Dl. Stere Gulea se face a uita că TVR nu este o firmă privată, ca PRO-TV-ul pe care îl privește cu atâta invidie. Experților străini cu care s-a consultat domnia sa nu li s-a dezvăluit probabil, faptul că este vorba de reorganizarea unei televiziuni publice și pe deasupra subvenționate din fondurile statului.

publică le izgonește pe ușa din față. Asta în condițiile în care ele ar trebui să se substituie energetic parastaselor și manifestărilor oficiale plicticoase, simpozioanelor festive anoste - în tradiția nemuritoare a Cântării României.

O chestiune-cheie care, într-un asemenea context de criză, nu-i produce angosae domnului Stere Gulea este competența staff-ului său de conducere. Se pare că, în momentul de față, eminența cenușie a TVR este domnul... Cristian Țopescu - altminteri un crainic sportiv

profesionist. E drept că, în timpul farsei electorale tragice din mai 1990, s-a scandat pe străzi „Țopescu președinte!” - dar nu al radio-televiziunii române. (În acel moment haotic al istoriei noastre, s-ar fi putut găsi cel puțin o duzină de soluții provizorii, mult mai bune decât președinția super-prelungită a domnului Ion Iliescu, cu care, spre nenorocul nostru, ne-am ales în final). Distanța între echitație și cultură este - ce e drept - foarte mare.

Dar, urmându-l cu elan pe domnul Țopescu, în încercarea sa entuziastă de a o depăși, echipa de conducere a televiziunii și-a luat prea mult avânt și a sărit peste cal, ca să folosească o metaforă ecvestră, perfect la obiect în cazul de față. Nu știm pentru ce formulă de optimizare va opta noul nostru consiliu de administrație, care va aduce intrarea în normalitate a instituției, după mai bine de șapte ani de derivă, în toate direcțiile. Ce știm este însă că televiziunea națională nu-și poate permite să-i imite pe alții, oricât de rentabili, ci să le contra-pună o ALTERNATIVĂ cultural validă.

radu cange

Si el încercase să mă facă de două parale. Probabil că mai avea multe de spus. Dar mi se făcuse milă de el, de patosul cu care-și apăra paginile mângălite, de speranța și de suferința lui și, poate, chiar de bietul lui talent. La urma urmei, eram doi nenorociți de care avea și n-avea nevoie nimeni. Poate într-o altă viață fuseserăm frați siamezi. Acum nu prea știam cum să-l împac. Nu voiam să rămână supărat pe mine. Chiar aș fi simțit nevoia ca el sau altcineva să-mi viziteze singurătatea, să mi-o pună la încercare. Dar mă păștea și un fel de neîncredere dublată de o frică nebănuită. Dacă era trimis de ăia, de roșcați, ca să mă spioneze, să-mi afle toate secretele, ca apoi să mă toarne și să rămân golan, fără casă și fără slujbă, poate chiar băgat la răcoare din nou? He-he, câte nu se întâmplaseră! Trebuia să mai cuget, să-l întorc pe toate fețele, să-l ispitesc ce și cum. Asta ar fi durat, credeam eu, câteva luni bune, poate mai mult. Era chiar o încercare și, dacă mă gândeam bine, n-o mai făcusem, deși, nu de puține ori, aș fi vrut-o. Și iar mă întorceam și aveam impresia că am să mă complic, că nu-mi va fi de nici un folos și că mai bine era singur. Aveam frica mea. Unii copii își turneau părinții, fratele îl băga pe frate la pușcărie, mamele și tații erau hăituiți prin tribunale, iar avutul lor era confiscat, ei aruncați în stradă, devenind în felul acesta vagabonzi, proscrisi. Ceilalți, hărpăreții, se repezeau la averile confiscate, se instalau în casele lor și li se părea că sunt proprietari de când lumea, uitând că fuseseră și erau niște bieți analfabeți leneși, mincinoși, răi. Era mult mai ușor cu pistolul la cingătoare și cu ordinele pe bune, care ordine trebuia doar să le dai, chiar dacă erau proaste și nu duceau nicăieri.

Mi-era frică, așadar, de pitic. Frică să nu greșesc. Ce-mi trebuia mie un secund? O umbră a mea? Cel mai bun lucru era să scap de el, de el și de romanele lui siropoase, lungi, plictisitoare, care zăceau în vitrinele librăriilor cu lunile și cu anii, decolorându-se, trimise la topit în cele din urmă, că nu se vindeau. El, piticul, romancierul, se pune și scria din nou alte peltele, de te lua groaza Muncea ca un dobitoc, fără folos, fără nici o satisfacție. Bănuiam la el mai mult o boală decât un talent.

- Cum dracu le zicea la ăștia, că am uitat? Aha, grafomani. - Că dacă ar fi avut talent ca

PAZNICUL MUZEULUI

lumea, ar fi fost de mult recunoscut, tradus în alte limbi și recompensat. N-ar fi venit la un nenorocit de paznic cu bieteles lui rânduri, cu „trăirile” lui, așa-mi spunea, că el are „trăiri”. Adică de ce să-mi dea el tocmai mie să-i citesc poveștile? Ce i-o fi cășunat pe mine? Cine să-l fi trimis? Mă tot frământam și nu puteam să iau o hotărâre. Păi nu era ușor. Era ceva în dorința mea de a-l avea lângă mine și ceva foarte aproape de bănuială. Nu spune Dumnezeu, prin Scriptură, că bănuiala și gelozia sunt cele mai cumplite păcate? Iată, eu, nenorocitul, făcusem atâtea păcate cu piticarnița... romancier.

Se distanțase binișor de mine, dar se afla tot pe bancă, îngândurat, trist, poate chiar disperat. În făptura lui micuță, totul părea numai deznădejde. Am încercat să nu-mi fie milă de el, să fiu lucid, rece, rău, să mă îndepărtez de situație și să nu-l mai torturez cu bănuiala. Dar nu puteam. Îmi trebuia o altă ieșire, o altă metodă sau un timp mai îndelungat. El stătea acolo, ca un prost - așa cum mă făcuse el pe mine -, plouat ca o curcă, înghesuit în sufletul lui. Mie mi se părea, totuși, că, și unul și altul, ne pândeam. Ne dădeam roată unul altuia, ca să ne putem prinde mai bine. Aiurea, poate că lui nici nu-i păsa, nici nu mă mai băga în seamă. Probabil uitase de mine și începuse, în căpățâna lui mare, o altă povestire sau un alt roman. M-a prins ciuda. M-am infuriat și chiar s-a născut în mine un fel de aversiune. Ce mai, îl uram! O piticarniță! Un nenorocit! Un terchea-berchea. Îmi pierdeam capul cu el. Nu era de calitate. Poate doar un vagabond, un închipuit sau un megaloman, ba chiar un ratat autentic. Găsisem cuvântul și-l jubilam. I-am tras-o! Ce crede el, că poate să mă păcălească? Că poate să se vâre în sufletul meu, în muzeul meu și în ghimirlia mea? Nici vorbă! N-o să-l tolerez. Ba chiar am să-l gonesc, îl pun pe fugă ca pe un câine hârbar. Să se ducă dracului! Grădinarul! Cine știe ce a făcut la viața lui sau ce are de gând să facă. Trebuie să mă feresc. Să am grijă. Trebuie să fiu cu ochii în patru. Ce urmărea el? De ce venise aici? Iar începusem cu bănuiele și nu era bine. Iar încercam să mă întorc. Poate ar fi trebuit să-l cunosc mai în amănunt. Să încerc să-l descopăr. Ba să-l fac să creadă că nu eram pus chiar degeaba la muzeu, că am legătură cu autoritățile, ca să-l sperii, să bag dracii în el. Păi ce, el se pune cu mine! Îl dau pe mâna cui știu eu imediat. Să mă știe de frică și de stăpân. Altfel nu mergea.

... - Bine, moșule, te rog să mă ierți.

Și-a luat manuscrisele și s-a îndreptat către poartă. A mai spus:

- Poate ne mai vedem.

Am rămas nedumerit, contrariat. Ba parcă revoltat. O ciudă nemărginită m-a cuprins. Mă lăsase de izbelișac, ticălosul! Mă îndepărtase cu un bobârnac. Mă părăsise fără nici o remușcare. Nici nu se uitase înapoi. Acum eu devenisem mogâldeța și el uriașul. Cumpăna se mai mișcase o dată și el era sus. Se depărtase. Dispăruse cu terfeloagele lui la fel de pitice ca și el. Trogloditul! Să-mi facă el mie una ca asta! L-aș fi angajat la muzeu. L-aș fi învățat de toate. Ba poate mi-ar fi luat și locul. Eu i l-aș fi dat. O să rămână un nenorocit; ca vai de el. Un prăpădit. Aici, ar fi putut să facă rost și de altceva, pe lângă pachetele de țigări, bănuții zornăitori, sandvișurile cu marmeladă... Poate făcea rost și de o femeiușcă, așa, mititică, de statura lui. El dăduse cu piciorul la toate. Tembelul, ar fi putut să-și vândă și bieteles lui romane. N-o fi urmărit el chiar asta? Ba bine că nu. Era șiret

ca dracu și hoț tot la fel. Spurcăciunea! Ia uite-te pe cine vreau să am alături de mine! Să înșele un bătrân vulnerabil ca mine, când eu ți-am voit doar binele. Un găinar, ce mai! Voise să intre pe sub pielea mea. Intenționase să mă momească cu rândurile lui deșucheate. Piticii ăștia toți sunt răi. Toți! Unul nu-i de Doamne-ajută! Pricinoși, handicapați și bănuitori. Răi, mă nene, răi!

Nădușisem de atâtea blesteme și ocări la adresa lui dar tot nu mă puteam domoli. Lighioana asta scârboasă trezise în mine toate resentimentele adunate într-o viață prăfuită, tocită și resemnată între drumurile mele pe la muzee. Să pășesc eu așa ceva, eu - memoria muzeului! Tot mai orbecăiam printre blesteme și înjurături. Mă poticneam uneori și de milă, poate în puțina înțelegere pe care ar fi trebuit s-o am pentru el.

Câteva zile n-am fost om. M-am tot zvârcolit, m-am agitat, m-au cuprins până și remușcărilor. La urmă, m-am îmbolnăvit de binele și am căzut la pat. Am delirat ca un nebun și aproape două săptămâni m-am luptat cu moartea. Da, am mai aflat pe urmă, și răcisem. Întâziasem în noapte cu blestemele și cu înjurăturile. Bodogănisem prin curtea muzeului ca un apucat, vorbeam singur-țineam conferințe unui auditoriu închipuit. Eram într-o ureche, fără doar și poate. Dar și răcisem. Nu luam zdreanța de haină de pe bancă să mi-o pun pe mine, după plecarea lui, a piticarniței. Unui biet bătrân atâtea îi trebuie, ca să răcească, și mai mult ca sigur că va pleca pe un drum și într-un loc cu verdeață, unde nu-i supărare și nici întristare. Acela puteam să fiu chiar eu.

Două săptămâni m-am zbătut, cum se zice, între viață și moarte, în ghimirlia mea din curtea muzeului. Ajunsesem un scaloian, o zbârcitură, mă fleșcăisem. Nici când scăpasem de la pușcărie nu arătam așa. Eram un schelet, o arătare un satir bătrân, decrepit.

În tot acest timp, cineva mă îngrijise, probabil, căci multe zile fusesem aproape inconștient. Bănuiam că angajaseră pe un altul în locul meu, că eu, oricum, n-am mai putut să-mi fac meseria. Noroc că nu se întâmplase vreo revoluție, vreo cădere de ministru sau de guvern, la noi sau la vecini. Că se mai întâmpla și pe la vecini câte ceva și, atunci, nici noi n-o duceam prea bine. Iar începeau să mișune jandarmii, turnătorii sau ce vor fi fost. Se înteteau vizitele șefilor pe la muzee. Iar trebuia să învârt și să mișc, de colo colo, tablouri, oglinzi și sculpturi. Era un adevărat balamuc. Dar nici groaza nu ne da pace. Dacă ne vor ocupa cer din Răsărit?, deși la noi nu se întâmplase nimic. Da puteau s-o facă, numai așa, ca să ne bage frica în oase, că nu aveam destulă. Și atunci, ar fi fost și mai groasă. Erau date ordine de redeschidere a unor dosare. Pe unii, care doar fuseseră eliberați de curând, îi luau din nou. Că parcă nu fuseseră destule pușcăria făcută, bătăile și umilirile de care „se bucuraseră”. Mă foiam eu ce mă foiam, dar scăpam. Și eu și muzeul. Poate noi aveam alt statut sau ne scăpaseră din vedere. Erau alții mult mai importanți decât noi.

Și, după cum spuneam, cineva mă îngrijise. Îmi pusese comprese reci pe frunte și-mi dăduse ceaiuri și medicamente, căci de mâncare nu putea fi vorba. Că tot ce mâncam vomitam. De-aia ajunsesem un scaloian nenorocit, o umbră, un cadavru ambulând. Când m-am uitat mai bine la mogâldeța care umbla prin cămăruță, n-am văzut aproape

nimic. Ca prin vis, ca prin ceață, tot era ceva. Cred că din nou mi-am pierdut cunoștința și am început să aiurez. Iar alunecaseam de pe un tobogan de întuneric. Probabil că mai ziceam câte ceva. Vorbeam, blestemam, nu știu și nu aveam să știu prea devreme cele petrecute. Nu bănuiesc cât timp a trecut..., trecuse.

Când m-am trezit, într-o dimineață, am auzit un glas care nu-mi era tocmai străin. Cine naiba era?!

- Era să te duci, ai? Noroc cu alții. Bine că ai scăpat. Încă vreo câteva zile și ești din nou pe picioare. Da ai vână, omule, nu glumă! Altul, în locul dumitale, se ducea de mult. Să-ți dea Dumnezeu sănătate, că eu am făcut ce am putut.

Tot nu mă dumiream și am făcut iar un efort aproape supraomnesc să-mi revin, să redevin lucid. Cineva, ceva începuse să se contureze. Era un domn într-un costum nu tocmai de lepădat. Cu cămașa deschisă la gât, și care mă privea de pe unicul scaun care se afla în biata mea ghimirlie. Surâdea și se scărpină ușor, poate timid, în scâfârlia lui enormă. Așa mi se părea mie. Venit de pe altă lume, nu l-am recunoscut. Ba da, era el, piticarnița! Da ce naiba căuta el în ghimodia mea? Nici acum nu scăpasem de el? Ce mai dorea? Cine-i dăduse voie acestui ipochimen să mă agaseze cu prezența lui tocmai acum? Am dat să mă întunec dar el tot mai surâdea. Așa, parcă cu fiecare mulțumire. Parcă și cu un vag reproș la fața lui de biet scriitoraș. Omu ăsta voia să mă omoare, ce mai!

- Stai liniștit, mă sfătui el, ca și cum mi-ar fi citit gândurile. Nu te înfierbânta, că nu-ți face bine. Gata, s-a terminat. Uite, plec și nu te mai deranjez. Și așa, am destulă treabă pe aici. Ne mai vedem noi.

Ce dracu voise să spună cu „mai am destulă treabă pe aici”? Delira și ăsta mai abitir decât o făcusem eu. Că acum chiar începusem să derulez toată tărășenia. Mai bine zis încercam. Dar tot n-am ajuns la vreun rezultat. De abia spre seară, când am putut, cu chiu cu vai, să ajung la gemuleț, m-am lămurit. Că aveam și în spatele cămăruței o bancă. Acolo, el, piticarnița, stătea visător și fuma. Ce căuta el aici, când ar fi trebuit să fie plecat de mult? Cum își permitea el să-mi violeze mie teritoriul? Nu

M-am trezit a doua zi, pe la ora prânzului. Lighioana aia scârboasă parcă nici nu se mișcase. Era tot acolo și surâdea. Bă nene, mă întrebam, eu nu mai scap de ăsta? Era ca un alt coșmar.

- Ai avut noroc. Așa a spus și doctorul, care tocmai a plecat. N-a mai vrut să te deranjeze. Și nici eu. La revedere, moșule. Ne mai vedem noi.

Iar cu nemaivedemu lui, a dracu lighioană!

După atâtea săptămâni de boală, am putut să respir și eu ușurat. Nu-mi venea să mă ridic din pat. Îmi tremurau picioarele. O mai pășisem. Din întâmplare, am plimbat mâna peste față. Eram nebarbierit de un veac. Mă decisesem, totuși, să mă ridic. Când m-am uitat la ceasul CFR din perete, nu mi-a venit să cred. Patru ore mi-au trebuit până să mă hotărâsc să mă ridic! Probabil că între timp iar ațipisem, iar mă treziseam tot așa. Era ziuă de-a binelea. Dacă mă gândeam bine, eu eram nenorocitul. Mi-au troznit oasele ca o creangă imensă care se rupe dintr-un copac. Da am avut ambiție. Vream să mă ferchezuiesc un pic. După ce m-am barbierit, aproape să nu mă recunosc. Nu semănăm deloc cu Calistrat Taxidis, paznicul muzeului. În fața mea se afla un bătrânel care parcă ar fi scăpat de la balamuc. Arătam ca o fiară hăituită, cu ochi tulburi și părul în dezordine, atât cât mai era. Eram palid ca o frunză de toamnă și ca ea mă clătinam. Vai de capul meu, mi-am zis. M-a pedepsit Dumnezeu că l-am înjurat pe pitic și l-am urât. Ce-mi trebuia mie asta? Nu eram eu la locul meu înainte să apară el? Apăruse în drum ca o buturugă. Blestem pe capul meu. O adevărată urgie. Nepricopsitul!

A mai trecut o săptămână, până când aveam să mă întrezesc. M-am gândit că nici nu prea mă hrăneam ca lumea - lucru adevărat. Din puținele mele provizii, nu mai rămăseseră decât ceva paste făinoase și niscai conserve. M-am descurcat cum am putut. Piticarnița nu mai dăduse pe la mine de tot atâta timp. Dar o singură dată, de ce să mint, că sunt om bătrân, am găsit pe măsuță o sticlă cu lapte și puțină brânză, ba și o pâine înfășurată într-un ștergar. Tot el, piticarnița, trebuie să fi fost, că altcineva nu avea cine. Aveam eu să mă duc să-mi fac

După ce m-am barbierit, aproape să nu mă recunosc. Nu semănăm deloc cu Galistrat Taxidis, paznicul muzeului. În fața mea se afla un bătrânel care parcă ar fi scăpat de la balamuc. Arătam ca o fiară hăituită, cu ochi tulburi și părul în dezordine, atât cât mai era. Eram palid ca o frunză de toamnă și ca ea mă clătinam. Vai de capul meu, mi-am zis. M-a pedepsit Dumnezeu că l-am înjurat pe pitic și l-am urât. Ce-mi trebuia mie asta? Nu eram eu la locul meu înainte să apară el? Apăruse în drum ca o buturugă. Blestem pe capul meu. O adevărată urgie. Nepricopsitul!

pomenisem neobrăzare mai mare. Omul ăsta nu era sănătos. Avea pe nichiperca în el. Era sadic. Chinuia un om bătrân și bolnav. Ptii, firai să fii de viață, am mai adăugat. Drumul de la pat la ferestruică mă obosise, cât și statul câteva minute în picioare. Eram extenuat. Și ca să învinuiesc pe cineva, am zis că numai el este de vină. Nenorocitul ăla. Din cauza lui mă îmbolnăvisem. Din cauza lui zăcusem, de nici nu știam cât, și el nu catadicsea să plece. Să mă lase în durerea mea și să mă scape de prezența lui. Iar începusem să transpir, ba mai și găfâiam. Cu greu am ajuns la pat. Patul parcă era o etuvă. Un cuptor nenorocit care putea a transpirație și a medicamente, ba și a urină, dacă nu mă înșelam. Erau o cană cu apă și niște pastile. Am recunoscut aspirina. Am luat una și am fărâmițat-o între gingii. Am băut cu sete aproape tot conținutul vasului. Cu câteva clipe înainte de a adormi, am auzit clanța mișcându-se.

ceva provizii, că altfel nu se putea. De băutura și de fumat, aproape că uitasem. Nu-mi ardea. Ba chiar mi se făcea greață, când mă gândeam. N-am terminat cu gândurile, că mă și trezesc un ciocănit în ușă.

- Salut, nea Calistrate. Era administratorul. Hai că te cheamă directorul, a mai spus el. Are treabă cu matale.

- Sunt gata în câteva minute, i-am răspuns. Vin repede.

M-am îmbrăcat cum am putut. Bine că dădusem jos barba de popă. Am bătut, la rândul-mi, într-o ușă.

- Intră, se auzi.

Am intrat. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. La birou, în costum, dar fără cravată, se afla, nimeni altul decât... piticarnița. N-am avut curaj să înaintez. Rămăsesem foarte aproape de ușă, cu gândul să fac stânga-mprejur.

- Apropie-te, moșule, sper că n-ai văzut vreoa stafie. Văd că arăți ceva mai bine. Uite, de

parodii

**cassian
maria spiridon**

Azi

(Lucașul 14/1997)

mă uitam cu administrație
la confracții într-o poezie
când publicau.
Vedeam însă golul dintre reacție
și tipografie
unde apăreau
unchi, mătuși, fini, fini...
Dar azi,
inițiat în metafizică de oraș,
voi scrie un poem sinucigaș,
pentru exod, pentru mulțumi.
Doamne, publică-l pentru mine
și fă Doamne să fie
toți criticii heruvimi!

Lucian Perța

puțin timp, eu sunt noul director al muzeului. Fostul dumitale șef a fost avansat, deși... Dar n-are importanță. Ia loc.

M-am supus ca un dulus ascultător. Ceva între mirare și ciudă probabil că se citea pe fața mea obosită.

- O să lucrăm împreună, a mai spus el. Sper că o să ne împăcăm. De mâine, deoarece azi bănuiesc că mai ai ceva treburi personale de rezolvat, să vii la treabă. Avem multe de făcut. Desigur că nu vreau să răstorn muzeul, dar unele treburi mai trebuie aranjate. Matale, care știu că ești un om priceput și le știi pe toate - aici mi s-a părut că intenționase o ușoară ironie -, ai să mă ajuți, că n-am cu cine și nici nu se poate altfel.

- Bine, cum doriți.

- E-n regulă.

Parcă m-am ridicat cu picioarele altuia și m-am îndreptat spre ușă. Am plecat. Mi-am văzut de ale mele, cu toate că nu eram încă dezmeticit. Și eu care crezusem că el fugise de mine. Aiurea, cine știe ce urmărise sau ce urmărea. Mi-a revenit în memorie încercarea unora de a se împrieteni cu mine. Pe rând, anul trecut: poetul, așa zisul meu fiu, falsificatorul și toți ceilalți pe care nu mai are rost să-i numesc. Eram, oare, asaltat de indivizi care urmăreau ce? Nu mai știam ce să cred. Nu mai știam ce să fac și încotro s-o apuc. Să fi dorit unii dintre ei ca eu să ies la pensie cât mai curând? Nu mai puneam la socoteală beleaua cu securitatea, bătaile încasate și lunile de pușcărie. De ce intenționaseră să termine cu mine, de ce îmi dăduseră drumul? Ca să vadă cum mă comport? Ce legături am? Greu de știut, greu de bănuț. Piticarnița, ajuns acum directorul meu, nu părea să fie nici agent nici turnător. Sub masca lui de prozator fără succes, oare ce se ascundea? Și cum devenise el director, când nu era de specialitate? Așa gândeam. Câte ceva mai știam și eu, că doar nu îmbătrânisem degeaba și nu colindasem degeaba zeci de muzee din mai toată țara. Parcă nu eram chiar un troglodit. Iar dacă ei ar fi vrut să scape de mine, oricum, piticarnița nu era omul potrivit. De ce mă îngrijise, când putea foarte bine să mă lase de izbeliște? Să mă lase să mor, adică. Și totuși, ceva nu se lega sau poate se lega prea bine.

PRIN LABIRINT, SPERANȚA

de LIVIU GRĂSOIU

Numele d-lui Ion Vădan a început să fie cunoscut în unele cercuri literare de mai bine de două decenii, atunci când a fost inclus în antologia *Popas printre poeții tineri* (Ed. Dacia, 1974), gest urmat și de cei ce au alcătuit *Caietul debutanților* (Ed. Albatros, 1978). Debutul editorial s-a produs însă mai târziu, după colaborări la diverse reviste transilvănene, cu *Borgum centenarium* (Ed. Albatros, 1983), urmat de *Izvor regăsit* (Ed. Albatros, 1988), *Laudă pământului* (Ed. Eminescu, 1990), *O trăsură cu pitici* (Ed. Pleiade, 1992), *Litera T* (Ed. Decalog, 1995), *Don Juan în provincie* (Ed. Helicon, 1996) și *Iarba magnetică* (Ed. Libra, 1997).

Autorul s-a grăbit la început încet, apoi, stimulată de atenția acordată poeziei la Satu Mare, a accelerat ritmul, fiind totodată redactor și animator al revistelor *Pleiade* și *Poesis*. Cărțile d-lui Ion Vădan au fost bine primite și comentate, evident nu din obligații amicale, de critici precum Victor Felea, Laurențiu Ulici, Radu G. Țeposu, Mihai Ungheanu, Nae Antonescu sau de confrății întru lirism Vasile Igna și George Vulturescu. Aproape toți au remarcat tentația poetului de a realiza un jurnal „al provinciei, din perspectivă cărturărescă” (expresia îi aparține d-lui Laurențiu Ulici). Diagnosticul se aplică însă în mică măsură volumelor *Litera T* și *Iarba magnetică*, asupra cărora mă voi opri în cele ce urmează.

Am ales *Litera T* dintr-un motiv simplu: ar fi trebuit să fie debutul său, prin anii 1976-1977, atunci când l-a încredințat editurii Eminescu, iar aceasta nu l-a putut publica, deși s-a străduit, ne încredințează autorul.

Nu văd ce ar fi riscat atunci editura, dar probabil se folosea exigența „ideologică” față de un debutant, pentru a putea strecura alte cărți, scrise de nume consacrate, care dădeau mult mai serioase dureri de cap cenzorilor din acei ani. Ce-i drept, cum oricine înțelege, *Litera T* simbolizează

Sfânta Cruce, iar așezarea sub semnul ei a întregii gândiri și simțiri a poetului era în total dezacord cu ceea ce dorea răposatul partid comunist de la creatori.

Dl. Ion Vădan este cât se poate de explicit în opțiunea și credința sa: „sub brațul tău tremurat mă ascund/ de vuietul nemernic al veacului/ la rădăcina somnului tău cu osemintele/ tu să-mi fii cruce de-a pururi -/ literă T”. Astfel Crucea capătă cele mai diverse și neașteptate semnificații, regăsită fiind pretutindeni. Poetul lansează metaforă după metaforă, într-o cascadă uneori zdrobitoare pentru un cititor obișnuit de poezie, cu scilpitoare reușite stilistice, dar și cu jenante efecte derivate din neputința de a se autocontrola. Lipsa titlurilor mă pregătise pentru a aprecia un singur, unitar și amplu poem. Din păcate lipsește exact esențialul: unitatea. N-am sesizat nici un efort de construcție, strofele (multe frumoase și tul-

burătoare în sine) par așezate după criterii care mi-au scăpat. S-ar putea însă ca „vina” să se explice prin faptul că am recitat de curând poeziile inspirate de Sfânta Cruce din volumul „Călătorie spre locul inimii” de V. Voiculescu. Orice comparație cu această capodoperă s-a dovedit dezastruoasă pentru autorul *Literei T*.

Lucrurile stau, cred, incomparabil mai bine în „Iarba magnetică”. Maturizarea poetului se simte la fiecare pagină, căutările sunt estompate, discursul precis. Poemele sunt definite drept „dizertații umile/ despre condiția umană/ bine și rău” și, consecvent cu „estetica” d-lui Ion Vădan, nu beneficiază de nici un titlu. Avantaj și dezavantaj totodată, întrucât nu se întrevede accentul necesar aparținând autorului care își ghidează cititorul.

Ce-i drept, acesta a scăpat de o obișnuită tutelă și poate să interpreteze după propriile posibilități versurile oferite. „Iarba magnetică” are atmosferă, stilul autorului, de o aleasă simplitate, cu frecvente trimiteri livrești, impune cu o sinceritate demnă de a fi relevată. Acceptându-și „limitele cu voluptate”, se simte totuși vinovat pentru că „am abdicat de la fericire prin introspecție”. Existența i se pare aproape inutilă („M-am izgonit din timp/ din destin/ de zeci de ani scriu aceleași poeme/ viața mea se rezumă la

utopii la baliverne/ orgoliul e înfrânt de amănuntele zilnice/ nu e nimic de făcut”) iar gândul morții se insinuează perfid („voi muri mai repede decât cred/ mireasma trandafirului ademeneste grădinarul/ nu mă pot amăgi scriind/ știu că nimic nu are nici un rost/ mai devreme sau mai târziu totul se uită”).

Starea este contrabalansată de trăirea în vis („îmi imaginez dialoguri cu ziii/ durerea estompează utopiile/ graurii - seminte ale nopții -/ cad pe acoperișul singurății”) sau din contemplarea femeii - surprinzător de absentă în poemele d-lui Ion Vădan - („se năruie vara în trupul tău auriu/ ca în mulajul îngerilor”).

Volum interesant, atent construit - de data aceasta - el poate fi așezat sub emblema a două versuri de neofilită frumusețe: „în poem ard mirese/ din fresce se desprind frunzele”. Dovadă că speranța există chiar prin labirint.

LITERATURĂ, CIMITIR AL TINEREȚII MELE?

de HORIA GÂRBEA

„A fi tânăr înseamnă a fi de oțel... a privi totul în față.

A nu putea să minți niciodată”

Camil Petrescu - Act venețian

De la un timp, bag seama, prin critica literară și teatrală își fac loc nume noi, de autori pe care-i bănuiesc tineri. Mult mai tineri ca, de pildă, subsemnatul. Deocamdată scriu cronici la cărți și la spectacole. Nu știu să fi publicat și cărți. Un fenomen, nu mai încapă vorbă, firesc și de dorit.

Numai că, dragii moșului, dacă între războaie Călinescu, Barbu, Camil Petrescu însuși erau săcâiți de-a binelea de agresivitatea și non-conformismul mai-tinerilor, dacă și promoția mea, și mai vârtos cea anterioară, se trezeau mereu cu câte un Târnăcop peste dește, cu câte o Săptămână de carceră pentru porniri juvenile, acum, cu voi, e jale!

Multe publicații, și nici Luceafărul nu e din nefericire exceptat, adăpostesc niște articole care - lasă că sunt scrise într-o română corchezită, cu agramatisme și improprietăți lexicale cât casa -, dar parcă sunt concepute în genunchi. Explicarea este mizeră, de o prețiozitate al cărei kitsch duce cu gândul la palatele țigănești cu turnulețe, încercând să poleiască un spațiu golit de idei. Asta n-ar fi nimic! Mai cu o gramatică, mai cu un dicționar, indivizii ar putea să iasă la mal.

Însă nu mă împac cu atitudinea lor de iobagi care-și frământă căciula în mâini. Cu linsul continuu, cu lipsa oricărui accent personal. Parcă nu sunt cronici, parcă sunt cereri de învoire ale unor angajați de la RASUB. Tot felul de scriitori, mai mari și mai mititei, mai colaboraționiști sau mai bolșevici se trezesc pupați apăsător unde nu trebuie de buze prea tinerele ca să se fi deprins cu minciuna.

De unde, la niște oameni relativ nevârșnici la ieșirea din comunism și educați în ultimii opt ani într-o libertate (măcar) a cuvântului, asemenea porniri de slugă? În loc să-i ia lumea în răspăr că n-au nimic sfânt, că sar la beregata gloriilor, că-i revizuiesc pe boșorogi de le merg fulgii, ei îngreșează prin conformism și obediență. Barem pe ai care iau interviuri, când îi și văd cum dau din căpătână automat, precum mascotele de pluș, i-aș băga într-un azil special și aș reinventa pentru ei Cântarea României și Daciada. De asta ar fi buni.

Mai înțeleg să te scârbească unul care a stat cinci ani (sau decenii) la (sau sub) ruși. Pe ăștia îi înjuri și-i ierți. Dar să fii tânăr și să oscilezi între lipitoare și meduză, asta chiar că nu pricep, asta chiar că mă enervează și mă umple de dispreț.

alina diaconu

Alina Diaconu, scriitoare de origine română care trăiește în Argentina, este una dintre vocile cele mai originale, sensibile și vibrante în concertul literelor hispano-americane de astăzi. Pe lângă bogata sa activitate de prozatoare - este autoarea a șapte romane, dintre care două, *El penultimo viaje* („Penultima călătorie”) și *Buenas noches, profesor* („Noapte bună, domnule profesor”) au fost traduse și publicate și în România - abordează cu acuitate și finețe eseu și critica literară, colaborând la cele mai de seamă reviste culturale din Argentina și America Latină. Reproducem pentru cititorii revistei noastre un articol al Alinei Diaconu, apărut recent în revista „Cultura” din Buenos Aires (nr. 57/1997), axat pe captivanta problematică a situației și menirii scriitorului în lumea sfârșitului de veac în care trăim.

SCRIITORUL LA SFÂRȘIT DE SECOL

Înainte de a vă împărtăși câteva din multele mele îndoieli și din puținele certitudini cu privire la situația actuală a scriitorului, n-aș vrea să trec cu vederea o distincție pertinentă pe care o face Juan Goytisolo între ceea ce el numește „produse editoriale” și adevăratele texte literare. Aș dori prin urmare ca ori de câte ori - pe parcursul acestei expuneri - mă voi referi la literatură, aceasta să însemne pentru noi textele adevărate, acelea despre care merită să vorbești, și să lăsăm la o parte toate acele texte care - prin simplul fapt că seamănă cu literatura sau pur și simplu au formă de carte sau povestesc ceva - constituie doar un sub-gen, paralel cu literatura, nereușind însă să fie altceva decât niște „produse editoriale”.

Referindu-ne în ziua de astăzi la scriitorul occidental (scriitor și scriitoare, bineînțeles), cu greu putem evita un ton elegiac; poate fiindcă apusul veacului implică oricum o senzație de melancolie și, mai cu seamă, fiindcă în prezent, după părerea mea cel puțin, scriitorul de la sfârșit de secol nu este o personalitate, ci un supraviețuitor.

De ce spun așa? Pentru că „supraviețuire” înseamnă, în una din accepții, a scăpa cu viață dintr-un accident sau catastrofă. După cât se pare, ce altceva poate implica spiritul epocii noastre, decadent în privința valorilor și aspirațiilor și supus unui fel de tiranie a frivolității, decât o catastrofă uriașă care este agonia gândirii, agonia ideilor?

Spiritul literaturii (în toate genurile sale, dar în special în poezie și proză) este spiritul complexității și al paradoxului, al chestionării și inconformismului, acestea din urmă, poate două din principalele instrumente pentru a ne apropia de cunoaștere care - după Hermann Broch - este, sau ar trebui să fie, unica moralitate a scriitorului.

În ce mă privește, eu am o viziune cu totul aparte asupra rolului literaturii. Nutresc față de ea un fel de cult prin sacralizare la care mi-e greu să renunț, și încă mai aștept de la textele literare să producă un „șoc” estetic. Cred, în sens victorian, că literatura înseamnă și astăzi „un mod frumos” de a scrie și nu - în cazul operelor de ficțiune - doar o narațiune eficace cu mult sex, multe droguri și oceane de violență. Cred încă în **plăcerea textului** la care făcea aluzie Foucault.

Dacă nu mă înșală memoria, Milan Kundera este cel care susținea că fiecare roman îi spune cititorului: „Lucrurile sunt mult mai complicate decât crezi”. Regăsim aici întregul concept referitor la complexitatea literaturii de ficțiune, caracterul său reflexiv care devine aproape mereu interogativ și ipotetic.

Tot în opinia lui Kundera, sfârșitul Erei Moderne înseamnă sfârșitul individualismului,

sfârșitul artei concepute ca expresie a unei originalități personale de neînlocuit. Un sfârșit care ar vesti totodată o epocă de uniformitate fără seamăn.

Într-o lume ca aceea pe care am schițat-o mai sus, care evită îndoiala și meditația, refugiindu-se în distracție, consumism, complezență și certitudini ușoare, unde istoria a înlocuit mitul și actualitatea adevărul, ce menire poate avea scriitorul, care este „per se” provocator și contestatar? Și, pe deasupra, așa numita „actualitate” nu înseamnă o axare pe clipa prezentă considerată fundamentală - ceea ce ar fi un pas înainte dacă s-ar pune în practică așa cum se face în Orient, cu un profund simț metafizic -, ci o descindere în vulgaritate și într-o presupusă realitate cu cei buni de o parte și cei răi de alta, de un simplism înspăimântător. A fi „à la page” implică prin urmare, pentru majoritatea oamenilor, a fi la curent, a fi informat și, mai cu seamă, a te mulțumi cu aproape tot ce-ți furnizează această informație, ceea ce ar însemna reversul atitudinii creatoare și al misterelelor acesteia.

Ce se întâmplă oare cu cartea în această panoramă?

În Argentina, ca pretutindeni, cartea se află la cheremul mijloacelor de comunicație, ca un produs de consum din atâtea altele. Nu mai este vorba de o **operă**, ci de un fapt de actualitate printre multe altele. Mass-media unifică și diminuează după bunul plac evenimentele planetei, distribuind fragmente de realitate tendențioase nu numai în privința mobilurilor lor dictate de interese, ci și în maniera de prezentare, urmărind veșnic ceea ce este acceptat de obicei de toată lumea și simțind o satisfacție răutăcioasă în a evidenția latura manicheistă și scandaloasă.

„Produsele editoriale” de care vorbește Goytisolo se adaptează perfect regulilor jocului stabilite de mijloacele audiovizuale și „clieșelor” folosite de acestea. Autorii acestui tip de cărți cunosc ceea ce George Steiner

numește atât de inspirat „popularitate referențială”, prin intermediul căreia orice cunoaștere la care ajunge publicul în legătură cu acești scriitori nu este altceva decât o simplă referință, extra-literară de multe ori.

Astfel, Arthur Miller este scriitorul care a fost căsătorit cu Marilyn Monroe; Salman Rushdie, cel care a fost condamnat la moarte de către guvernul iranian datorită **Versetelor satanice**; Vargas Llosa, romancierul peruan, care a vrut să ajungă președinte; Alfonsina Storni, poeta argentiniană care a murit aruncându-se în mare; Sartre, creatorul existențialismului care a trăit fără cununie cu Simone de Beauvoir; Borges, argentinianul orb care s-a căsătorit în Elveția cu Maria Kodama, și așa mai departe... Această demonstrează supremația personajului pe care-l întrușește autorul asupra operei. Superficialitatea în materie de cunoaștere literară este întărită de mijloacele de informație și de acest gen de frivolitate la care am făcut aluzie mai sus, care-i învăluie pe toți deopotrivă.

Ca bursieră Fulbright, acum zece ani, în orașul Iowa, am avut fericitul prilej, împreună cu patruzeci de scriitori din tot atâtea țări, de a ne putea împărtăși experiențele. Încă de atunci vorbeam de sfârșitul veacului, cu gust amar, ca de „sfârșitul lumii”. Pe de o parte, era euforia stărnită de trăirile comunitare și ecumenice pe care, pe neașteptate, patruzeci de individualiști le puteau simți cu o intensitate copleșitoare. Pe de alta, nemulțumirea comună, frământările comune, și un sentiment agonizant față de un climat potrivit telurilor și năzuințelor pe care credeam cu toții că le reprezentăm. În privința scriitorilor occidentali care ne aflam acolo, toți, dar absolut toți, mărturiseam că simțim o imensă constrângere în țările noastre. Această constrângere era și continuă să fie o consecință a modei de a avea succes care a înlocuit succesul propriu-zis, a popularității care a înlocuit celebritatea, a informației care a înlocuit instruirea, a vulgarizării culturii, devenită un efemer produs de consum pentru marele public.

Dacă arunci o privire retrospectivă asupra acestui secol, constată că progresul tehnologic, cu depersonalizarea individului care decurge de aici, tindea să configureze un univers obiectiv. Însă această încercare de obiectivitate a eșuat.

În materie de literatură, le **nouveau roman** francez, cu tentativele sale de a instaura obiectivismul în domeniul literelor, prin scriitorii de talia unui Claude Simon, unei Nathalie Sarraute, unui Robbe-Grillet etc., a fost ultima avangardă europeană, cel de pe urmă terorism experimental al literaturii acestui secol. Ce s-a

întâmpat de fapt? Obiectivitatea nu este posibilă. A rămas acolo, în muzeu sau în laborator. Sau în nostalgia himericului. Veacul se sfârșește cu căderea comunismului și cu evidențierea faptului că orice maniheism sociopolitic a fost o utopie. Că Universul nu este cognoscibil în mod obiectiv cu ajutorul rațiunii.

Václav Havel, la faimoasa reuniune de la Davos, a declarat următoarele: „Sfârșitul comunismului este, în primul rând, un mesaj adresat speciei umane. Nu ne-am asumat complet acest mesaj, și mai ales nu l-am înțeles. În sensul său cel mai adânc, sfârșitul comunismului a determinat sfârșitul unei ere majore a istoriei. A însemnat nu numai sfârșitul secolului al XIX-lea și al XX-lea, ci al întregii Epoci Moderne în ansamblul său. S-a încheiat astfel o lungă etapă a culturii depersonalizării, o eră de sisteme, de medii statistice și ideologice, de doctrine care credeau că pot garanta prosperitatea și fericirea oamenilor (...) Comunismul n-a fost doborât de o forță militară, ci de însăși viața, de spiritul uman, de conștiință, de rezistența ființei omenești față de manipulare”.

Și Havel adăuga: „Căutăm cu toții un mod obiectiv de a ieși din criza de obiectivitate”.

Cum va fi lumea viitoare, ce ne așteaptă de acum înainte? Iată marile întrebări ale tuturor oamenilor, nu numai ale scriitorilor de la acest sfârșit de secol. Orizontul pare întunecat și învăluit în ceață.

Uslar Pietri consideră că „lumea s-a trezit dintr-o dată fără rețete, fără modele, fără formule magice, în situația de a avea nevoie să găsească ceva diferit, mai cuprinzător, mai tolerant, care să se preteze tot mai puțin la incompatibilități simpliste și la programele de acțiune politică”.

O mare parte a gânditorilor contemporani (de la Cioran la Jon Elster, de la Capra la Glucksmann) coincid în a reliefa existența unei crize, a unei presupuse epuizări a gândirii. Aceasta ar determina un fel de salt de la formalismul rațiunii la irațional, culminând cu scepticismul, rod al dezamăgirii și disperării.

Cioran atrage stăruitor atenția asupra „oboselii Occidentului”, iar Lipovetsky vorbește de aceste timpuri ca de „era neantului” sau „imperiul în tehnicolor al eșecului”.

„Libertatea este o hrană ușor de înghițit, dar greu de digerat”, glumea încă din secolul

al XVIII-lea Jean-Jacques Rousseau. Astăzi știm prea bine acest lucru, fiindcă în Argentina și în general în America Latină experiența libertății este recentă, și această libertate pare a se afla permanent într-un echilibru precar. O știu și țările din Europa Centrală și de Est, în această tranziție care este dificilă și care, uneori, le-a adus într-o stare vecină cu anarhia.

Din aceste pricini orizontul ni se înfățișează astăzi incert și neliniștit. Acestea sunt perspectivele literaturii, în orice caz. Ale acelei literaturi făcute, cum spunea Enrique Pezzoni, pentru cititorii care „nu sunt inocenți”.

Incertitudinea și neliniștea: două instrumente sigure pentru inspirația scriitorului la sfârșit de veac. Dar să fie oare compatibil acest tip de literatură care pune întrebări și te

Incertitudinea și neliniștea: două instrumente sigure pentru inspirația scriitorului la sfârșit de veac. Dar să fie oare compatibil acest tip de literatură care pune întrebări și te îndeamnă la auto-reflecție cu permanenta spălare a creierului pe care mijloacele audio-vizuale o fac de obicei, reducând existența umană la o simplă formulă paseistă tot mai stupidă și găunoasă?

îndeamnă la auto-reflecție cu permanenta spălare a creierului pe care mijloacele audio-vizuale o fac de obicei, reducând existența umană la o simplă formulă paseistă tot mai stupidă și găunoasă?

În Argentina au murit Borges și Cortázar, Alejandra Pizarnick și Alberto Girri, Silvia Ocampo, Manuel Puig. Mari creatori, făuritori ai unei cosmogonii proprii și universale. Această pierdere ar trebui să fie o provocare. Literatura va supraviețui mai departe printre noi și în lume, atâta timp cât supraviețuiesc creatorii ei. Atâta timp cât aceștia continuă să se situeze pe o poziție fără concesi, fapt pentru care cititorii le vor fi întotdeauna recunoscători. Atâta timp cât ne amintim - cum afirma Eugène Ionesco - că scriitorii au

descoperit subconștientul înaintea lui Freud, și lupta de clasă înaintea lui Marx.

Referindu-se la filosofie, Gianni Vattimo arăta un fapt care, după părerea noastră, poate fi aplicat și la literatură, și anume că este un exercițiu de mortalitate și, prin urmare, un discurs edificator sau estetic, într-o anume măsură, întrucât nu unește nicio dată ci intensifică și îmbogățește, sporind caracterul complex cu referințe ce amplifică și

adâncesc experiența noastră de viață.

În acest domeniu, America Latină are desul de multe de revizuit. Pornind de la revoluțiile de independență din țările sale, s-ar părea că a vrut să-și desființeze trecutul la fel ca America de Nord. Modernitatea sa a făcut practic abstracție de elitele alcătuite din albi născuți pe pământ american și din metiși, referindu-se la tradițiile indigene și africane pe un ton disprețuitor, și la tradiția spaniolă ca la un anacronism incomod și plicticos. Carlos Fuentes este categoric în acest sens: „Experiența noastră a fost determinantă; excluzând, devenim mai săraci; incorporând, ne îmbogățim. Culturile pier în izolare. Se înviorază și se dezvoltă în contact cu alte culturi”. Dacă nu se realizează coexistența cu trecutul și cu realitățile prezente, „riscăm să

repetăm holocausturile - spune Fuentes - și să ne înjosim propria umanitate prin xenofobie, rasism, antiislamism, antisemitism”.

Ce rol jucăm noi, scriitorii, la acest sfârșit de veac? Ne revine dificila misiune de totdeauna: explorarea, plămuirea creatoare care se întemeiază pe o cosmo-viziune personală a lumii în care ne-a fost dat să trăim, cosmo-viziune în spatele căreia trebuie să subziste mai cu seamă întrebările de ordin etic și un simț critic în permanentă alertă. Dacă este adevărat că modernitatea a stimulat gustul de libertate, întărind autonomia rațiunii și umanismul, și că, în pofida eșecurilor și greșelilor sale, a văzut în democrație forma politică ce respectă în cea mai mare măsură diferențele, s-ar putea conchide că așa numita „post modernitate” se caracterizează, printre altele, prin responsabilitatea pe care o are omul față de ceea ce este rău. Împotriva ideii lui Platon că „nimeni nu este rău din proprie voință”.

N-ar fi oare atunci ideea morală țelul unui discurs edificator, prin intermediul acțiunilor concrete? Însă... cine va auzi mesajul? Cine va asculta predica? Pentru Octavio Paz „a privi nu este o experiență neutră. Este un act de complicitate”. Cu privirea sa analitică - ce adâncește și dezvoltă - literatura nu trebuie să moară, cum prezic unii, ci trebuie să iasă din această etapă a istoriei, făcând un pas într-o parte, într-o lume care, deocamdată, nu este a ei.

Convingerea mea este că, treptat, se va produce o schimbare lentă în conștiință, care va însemna un orizont mai luminos, o viziune mai elevată și o atitudine mai receptivă față de adevărurile esențiale.

Până nu se va întâmpla astfel, până când spiritul nostru nu se va deschide, cei care cultivă literatura vor alcătui grupuri tot mai reduse, aducând oarecum cu societățile secrete sau breslele misterioase. Iar scriitorul de la acest sfârșit de secol, explorator veșnic al labirinturilor existențiale, denunțator al nedreptăților și racilelor, va trebui să meargă aproape împotriva curentului, însă în armonie cu menirea, cu destinul lui.

Prezentare și traducere de Tudora Șandru Mehedinți

gabriela panaite

Urât

Nu-l strigă nimeni,
pe frunte n-are însemne,
nici frunte nu are,
fugar botezat într-o lăncedă seară
când,
parcă nimic, și fiind,
genuni mai încolo de carne-nflorește.
Arată-te tu care scurmi,
fugar botezat,
fără torți,
în mine ce nimeni găsit-ai
potrivnic
și tot fără frunte,
ce nimeni al meu îți răspunde cu trupu-mi
când tu, nemânjitul cu față de lume,
rănești ca un om.
Sleită mi-atârână putința,
stai lângă cuvinte,
stai lângă,
în urme nu-ți picură ploaia nicicând...
Ce-n lume te cheamă, nătâng istovind,
ori ceru-n plictis și s-agață de haine
să-l plimbi într-o doară,
ori cerul amarnic mă scurmă
că hău răsumplând
și așa un nimic necuprins...
Tu, greul, amarul, pojarul
eu voi să presimt
că râie-ai să prinzi în bocanci și migrene.

Jind

Prelinge-te formă din preabogata noapte
sugând-o,
ziuă sub stele.
Aștept,
rara ceață ce plimb în vacarm chip de fată
s-o umplu cu tine,
să fiu,
Paful vânt, un tușit de străin,
să nu mă destrame.
Prelinge-te trup, respirând,
din tristețea aceasta,
alt vin pentru farmec - ființă -
tu, plinul,
fugarul din linii,
un rost
vălurind ne-nchegat în chemări,
bărbat, Dumnezeu sau dezastru.

Mors aeterna (II)

Gabrielei Tuduran, in memoriam

În focare e praf,
și deasupra,
scuiptat de amarnică tină se-aține căldură
splendorii ce nu mai împraștii.
O, nu ești un fiu,
un avort,
o voință...
În pacea măiastră
L trufie a nopții, veșminte de floare
rup îngeri,
în pacea măiastră,

prin tălpi prinde sevă
de ravne-ngropate
milosul străin
deodată-nflorind ca o bubă
în zorii sfielnici
în floare-un nimic lătrător
în veșminte de colb
momește apostoli
spre-a umple cu sine lumina
nimic lătrător odrăslind chip de prunc
în cel blând
și-n iubirea de ieri.

Jnițiere

Ai fi ca un dor și-un plâns de ciung
umblătorule-n stele
dar ruptă și-e carnea, pribeagă
o mie de trupuri
om fiară și iarbă
abia te încheagă
un zeu pietricit
dintr-un fruct de o mie de trupuri
abia hălei stinghere te-arăți
în creștere dând peste râvna-mi
cu vină
în creștere smârc înmulțind
peste râvna-mi semeață născută de Tot
după Tot
În urmă gătit par de tine
și ești
și te văd
dar un glod nesfârșit ce târâsc
ca vechi oaspe
în timp și-n rușini
mă sleiește
Gătit pentru tine-s
hârșit
lăudat
căftănit
dar deodată un glod - cenușa candorii -
ce tu fericit de lăcaș l-ai primi
mă ține departe oprire
Învins lângă-un Tot ce se lasă atins
cu foamea-ntinată de drumul spre el
mă-nțorc izbăvit către sine

Exil

Hotarele doar amintiri de-mpărțire-n
obiecte

carmen focșa

Poem de ură

Totul în mine nu adoarme. Tace
Și mări cu alge dar și bălți cu broaște
Doar vorbele, din ce în ce opace
S-au prefăcut că-ncep a mă cunoaște,
S-au prefăcut că m-ar putea ivi
De dincolo de lume și-napoi
Dar cum-când aripa imensă, gri
Ne-ncape anevoie câte doi.

Unul pe altul cei iubiți se-ndură
În dimineți cu gust incert, de zgoră
Și seucid pe când își spun că-ncearcă
Să urce singuri în aceeași arcă.

Tu

Amintirii celei care a fost Doina Graur
Sora mea, mai mult decât geamănă

rămas-au
orgie de vrere de linii în foarte egal
Suspect dintr-un cer de oraș
tăceri se dizlocă
pălind trecătorii uzați - ne-ntâmplare
nelume nelume
și-atât de senin e drumețul ce largele
multele căi foarte drepte
le schimbă pe drumuri
de răni în lumină
deschise de păsări țipând
și-atât de senin e drumețul
pe tălpi murdărit
pe priviri
de-ndârjirea-mpărțirii în forme
ce-și simte-n regala blândețe pieirea
Senin
jefuit de-mpplinirea în mască
uitat mai ales de potrivnici
drumețul
mut trece prin sine purtând
trofeu și surghiun
ochiul morții.

Totem

Greu de plumb
Îngrășându-se-n el ca-ntr-o foame
din iureș, blând, lupul
se-aplecă în pajiști
scurmând o mirare.
Lumina se-nnoadă pe umblet, pe gura-i,
de trușea ziuă răzbit, apăsător,
se-ngroapă muțenie lupul în pajiști...
Alături sunt eu,
fără mers,
atârânănd de o armă,
preamirat că-n dumbravă crescut-a un leș
preamirat că-n poieni se aruncă semințe
străine de iarbă,
strivit, aiurit,
lângă-un zâmbet de damă-nflorit
din noianul de roibi...

De ce simt în piept o apăsare
cu formă de cartuș,
de ce las în urmă o boare de sânge,
de ce toțiăștia se uită la mine
ca la un om sănătos?

Lipită de trup te port, chiar dacă
N-am existat nicicând.

Moartea ta cu mine aseamănă,
Un fel de-ntristare, un fel de urmă de
gând...

Ningi pe sub clopotul sferic
Și refuz să te cred
O mamă comună - acest întuneric
Pe care-l adulmec blând ca un ied..

Năpădită de tine ca un leac despre care
Știam că n-adoce nicicând vindecare.

Pseudopastel

Aceste ființe-ziduri crescute-ntre noi
Suave, albastre, fierbinți cărămizi
Precum porunca grea. „Să nu ucizi!”

Te rog, nu privi înapoi
Înserarea mereu se amână,
Pâlpâie aerul greu, ca o lână...

Cerul - un fagure ca miere amară
Obosiți de miresme - zei domestici
Nasc ora din oul de ceară.

Pământul nu-i egal brăzdat de râme

☞ Nu suntem egal brăzdați de amintiri
Pământul nu-i egal brăzdat de râme
Un dumnezeu cu brațele subțiri
Reazimă ora să nu se dărâme.

Și trec bătut cu flori și portocale
Printre cetăți pustii, ca-ntr-un război
Purtat cu săbii de argilă moale
Făcut să-nvingem doar din doi în doi.

Poem

Electrizate ierburi. Dinspre tine
Se rățăcește un vaier prin glicine
Închipuite ploi, venind de sus
Respiră-n tot ce mai avem de spus.

Eu sunt în tine pân' la disperare
Și te-am legat de mâini imaginare
Și te-am încătușat mereu în plâns
Și în căușul palmelor te-am strâns.

Ape târzii! Reflux. Și iar, și iar...
Ne spală înșelarea în zadar
Ochiul tăiat în lună, rotitor
Adună umbre ca într-un fuior.

Poem de după gratii

Nu vorbim. Parcă-ntre noi urcă sârmă
ghimpată
Ceilalți-gardieni surâzând într-o dungă
Ți-aș întinde mâna, încă o dată
Dar nu, ochiul tău mi-o pândește, alungă...
Ne privim, parcă printre ochiuri de gard
rec fulgere-păsări, ne ating și ne ard.
Nu vorbim. Nici nu suntem. Nici nu știm
dacă am fost.

Nimic nu ne-nvață-ndelung pe de rost.

Cearcăne, cețuri și cărți abia-nehise
Strâng lacrima-n somnuri târzii, indecise
Scriu clipa cu-n dangăt în vechea pendulă
Spuzită-i fereastra cu o stea somnambulă.

Poem

O, între noi lumina se zbârcește
Prin ea să trecem - două frunze gri;
Vorbe se zbat, ca-n undiță un pește
În locul unde știu că nu mai vii.

Tăceri alunecoase, de șopârlă
Ni se strecoară încă-n așternut
Și totuși, nu suntem desprinși de târlă
Și totuși, nu-i nimic neînceput.

Chiar dacă tâmplă-n tâmplă ne așează
Sleit, un înger care stă de pază
Ne recunoaștem numai blestemând
Să ne-ntrupăm în locul lui pe rând.

bujor nedelcovici

ANUL 1988

1 ianuarie 1988

* Care este bilanțul anului care a trecut?
Am continuat să scriu **Dimineața unui miracol**, am avut un contract pentru **Zile de nisip**, lucrez pentru Revista **ESPRIT**, am fost sănătos, nu „mi-am pierdut capul” și n-am îmbunătățit. Esențialul a fost salvat: viața și creația. Restul nu are prea multă importanță... Și totuși...

Aici încă mai simt „o absență”. Acolo simțeam „o sufocare”. Nu mai țin discursuri înainte de a adormi. Nu-mi este frică! Nu mă uit în urmă să văd dacă sunt urmărit pe stradă. Vorbesc liber la telefon și nu mă cenzurez, așa cum făceam „acolo”. S-au schimbat multe în viața mea în special „în interior” și „locul pe care îl ocup în lume”.

Fie binevenit ANUL 1988!

2 ianuarie 1988

Un an de când am plecat din țară.
Sunt totuși viu. Trăiesc după cutremur...
Dumnezeule! Fii cu mine!

12 ianuarie 1988

* Dacă n-aș fi devenit scriitor aș fi vrut să fiu preot.

Preotul este „cel care dăruiește și răspândește cuvântul lui Dumnezeu”.

Scriitorul face același lucru: „dăruiește fără să uite că scriitura este inspirată din **Scriptură**, iar **Cuvântul** este **Logos**...”

* Întâlnire cu L. R. și S. L. Ne ducem la COJASOR pentru a afla dacă putem să primim vreun ajutor „ca exilați”. Intrăm în clădire. Cineva de la recepție ne întreabă pe cine căutăm. L.R. rostește un nume. Ne așezăm pe scaune și așteptăm. O doamnă în vârstă coboară scara. Ne salută și se uită la noi cu atenție. Zâmbet pe față, privire concentrată și foarte pătrunzătoare. Face un semn către L. R. și S. L. s-o urmeze. „Dumneavoastră, vă rog să așteptați”, mi se adresează ea cu glas politic. Rămân singur. Nu înțeleg nimic! De ce ei și eu nu?! Iau un prospect de pe o măsută. COJASOR este o societate de ajutor pentru cei de origine israelită. În țară am avut prieteni evrei. Am iubit o fată care a plecat în Israel. Pentru prima dată în viață simt că fac parte din „altă categorie umană”. În țară se vorbea de „lupta de clasă”, aici... Și eu credeam că toți facem parte din aceeași speță umană... Sfârșitul iluziilor! Fii binecuvântat, EXIL!

15 ianuarie

* Conferință la INALCO - „Institut National des Langues et Civilisation Orientale”. Tema: „De ce suntem ceea ce suntem?”. Sau: „Cum poți să fii român?”. Sau: „Câteva considerații asupra mentalității, culturii și spiritului românesc”.

Schema: A. Scurtă privire în trecut; Secolul XX: infern înfăptuit; Invazia modernă; Democrația și viața parlamentară românească; Mentalitatea și profilul spiritual românesc. B. Prezentul apropiat. Puterea; Societatea; Morala; Cultura; Intelectualul; Biserica; Natura; Între Soljenișin și Zinoviev; Treptele cuceririi de sine. C. Perspective.

Spicui: „În 1241 trei corpuri ale armatei tătare conduse de comandantul Kadan,

Bochetor și Budejek au pătruns pe teritoriul românesc din trei direcții diferite: Nordul Moldovei, mijlocul Siretului și Sudul Moldovei. În 1944 invazia condusă de generații sovietici a trecut granițele României prin aceleași locuri. Îl aveau cu ei pe Procurorul Vâșinski. Iată noutatea cotropitorilor Secolului XX: omul politic, întruchiparea voinței cuceritorilor, a poliției secrete și despotismului asiatic.

Concluzii:

A fi român înseamnă:

- A trăi permanent într-o tensiune creatoare, într-o coincidență contrarie și uneori paradoxală. Sensul nonsensului!

- Să nu te situezi între Orient și Occident și să-ți crezi o patrie imaginară și o limbă neasemuită.

- Să-ți păstrezi „unitatea interioară”, să-ți găsești un **axis mundi** și să nu-ți fie străină „coloana infinită”.

- Să-ți dorești pacea oferită de căminul primordial și în același timp să-ți asumi răspunderea și riscul de a trăi deasupra condițiilor istorice și geografice. A trăi în „granițele spirituale” și în Ființă.

- Să te simți mai fericit în nefericirea soartei pe care o ai, decât să iei hotărâri ferme pentru a-ți forța destinul să-ți dezvăluie secretele și tainele.

- Să te mândrești pentru geniul în compromis și să refuzi alegerea radicală, dar fără compromis și fără geniu.

- Să trăiești în imaginar și fabulos atunci când ar trebui să iei coasa și să seceri buruienile, trădătorii și vânzătorii de frate.

- Să nu intri în tragic, să nu treci pragul ce desparte acceptarea de revoltă, să nu te iluzionezi pentru a reacționa spontan și să-ți fie teamă de izbândă.

- Să te privești în oglindă și în loc să-ți vezi imaginea reală să proiectezi una de vis, iar discrepanța dintre iluzie și realitate să-ți producă o bucurie amară.

- Să fii iubitor de libertate și să te adaptezi tiranilor.

- Să știi că există o nedreptate genetică și în același timp să-l ascuți cu îngăduință blândă pe prostul fudul și cu sabia în mână.

- Să știi că totul este pierdut, dar să eviți acea ultimă picătură care să reverse paharul plin care să te oblighe la revoltă.

- Să te trezești dimineața pregătit de răzmeriță, s-o amâni până la prânz pentru a le vorbi prietenilor, și să adormi liniștit pe înserat.

- Să fii mereu ispitit la glumă și ironie, chiar atunci când nu mai ai nici o speranță și să rămâi lucid și cu ochii deschiși când te prăbușești în prăpastie.

A fi român înseamnă a trăi în această lume binecuvântată și damnată, a nu te despărți de ea, „a fi” între vremelnice și veșnicie, a crede cu disperare zămbitoare într-o stea ce nu te va părăsi niciodată și a-ți pune speranța în cineva care te protejează în fiecare clipă. Poate în Dumnezeu...

ATITUDINEA UNUI CAVALER

de SORINA GBRIELA COSTEA

Ceea ce impresionează, de la început, în cartea domnului Adrian Marino: „Politică și cultură. Pentru o nouă cultură românească” este structurarea extrem de ordonată și logică a discursului. Deși alcătuită din articole și studii scrise între anii 1991-1996, departe de a fi prolixă, cartea are o construcție arhitectonică în care fiecare capitol crește logic din cel precedent și constituie o premisă a următorului.

Este o mică operă ambițioasă (a se citi: „în respectul total al adevărului” - n.n.) care propune noi „modele” politice și culturale. Accentuarea prin repetiție, ca de exemplu: „Acest lucru trebuie să fie foarte limpede pentru toată lumea”. Repet: „pentru toată lumea” imprimă un ton didactic. Colocvială, prin multitudinea interogațiilor și exclamațiilor folosite (care, paradoxal, nu sunt retorice, ci neagă chiar ideea de retorism), cartea dorește (și nu creează doar impresia!) angajarea unui dialog cu cititorul ei. Ea urmărește să trezească și să pună la lucru inteligența acestuia, capacitatea lui personală de luptă, „forța rezistenței noastre morale și spirituale” (p.18).

Se constituie într-o analiză de-a dreptul științifică a fenomenelor prezentate. În spatele acestei analize se intuiește o strategie a autorului, strategie care pornește de la o identificare precisă a obiectului cercetării. Autorul propune tipologii. Totul e tranșant ceea ce duce la doctrina cavalerilor medievali: „sans peur et sans reproche”.

Multe dintre caracterizările făcute de autor se constituie în adevărate categorii estetice (ca de exemplu atunci când vorbește despre defectele capitale ale receptării fenomenului de „rezistență culturală”: „trucarea eroizantă”, „înfrumusețarea emfatică”, „literaturizarea amatoristică”).

Corectitudinea analizei și puritatea intențiilor sunt impresionante. Prezentarea „cazului” Constantin Noica (se operează distincția: „cazul” și nu „omul” Constantin Noica - n. n.), în legătură cu care s-a scris atât, nu este o încercare de distrugere a personalității respective (Constantin Noica este considerat de autor „cel mai reprezentativ om de cultură” din ultimele decenii și „victima culturală cea mai notorie și mai tipică a regimului comunist” (p. 102 - n. n.). Este doar o încercare de înțelegere onestă. De aceea Constantin Noica este prezentat într-un context larg al momentului. Se încearcă explicații: temperamentul filozofului, „semantica, cu totul particulară”, a acestuia, incapacitatea limbajului de a exprima corect ideile ș. a. Ceea ce i se reproșează lui Constantin Noica este „colaborarea culturală” cu regimul comunist, pe care autorul cărții n-o poate ierta - chiar dacă o explică.

Autorul este o conștiință lucidă, „sine ira et studio”. Se privește și pe sine cu detașare (ca

atunci când își analizează critic cartea: „Hermeneutica lui Mircea Eliade”). Își deconspiră motivele ascunse. Declară „acționam după eliberare (înainte de 1989, datorită convingerilor sale politice, autorul a făcut ani grei de închisoare - n.n.) dintr-un dublu

impuls: realizarea unui proiect «critic» personal, în cadrul unui efort de recuperare pe care unii l-ar numi „disperat” și salvarea, cu orice preț, a cât mai multor posibilități de libertate și creativitate culturală”(pag. 44).

Fenomenele sunt identificate și analizate cu minuția și precizia unui chirurg. Un exemplu în acest sens îl constituie disecarea mitului genetic al neocomunismului - cel al „situației ireversibile”. Autorul este tăios la adresa „corupției literare” și a „nomenclaturii literare, mai ales provincială”.

Formulările sunt succinte și exacte. Constantin Noica este un „spirit eminent himeric în seria celor câțiva utopiști și iluzioniști ai culturii noastre”. (p.88).

Cu dezarmantă modestie și bune intenții, autorul își definește una din analizele incluse în carte: „simplă schiță, mic exercițiu de politolog amator, oricând amendabil” - exprimare definitorie pentru atitudinea cavalerescă a autorului.

CONTENCIOS ÎNTRE CELE DOUĂ LUMI ATESTATE

de GEO VASILE

Printr-o foarte frumoasă carte debutează Cristian Pătrășconiu, căruia, ca poet, i-am sugera să-și semneze următoarele culegeri Cristian Prier. „Spectralia” cuprinde o seamă de texte-istanțanee (exact atâtea cât să reprezinte plenipotențiar o voce deja originală) ce reușesc să întemeieze o mitologie a evadării, incluzând și modul ei de folosire, mai ales în momentele de rarefiere a credinței în realitatea lumii. Din ochiurile căreia poetul se strecoară, preferând să dea crezare ei și să se livreze învățăturii arhetipale: „Cineva pictase o mână care/scrise despre o mână care/fusese o aripă”. Poetul consemnează secvențele unui peren contencios între cele două lumi atestate, una brutal și fățiș, cealaltă prin semne, viziuni și simboluri. De partea acesteia din urmă, el se însoțește de îngeri, de foste aripi devenite mâini și invers, de tot ceea ce înseamnă diafan, neprihănire, miracol, har. Poezia însăși, prin tentația ei de a dematerializa realul, este subsecventă acestor categorii ale purității, pe cât de amenințate, pe atât de trainice în vocația lor mântuitoare. Textele lui C.P. au un dramatism bine susținut nu numai expresiv, ci și prin miezul lor adânc reflexiv. Scrișul are reliefuri de mare plasticitate și rarissime temerități metaforice: „Suntem datorii să punem întrebări/spuse mâna privind pe fereastră./Pietrele ning de nuanțe/așa cum sânul mamei/ umblă înfiorat/după gura pruncului”. O dicțiune eliptică cu virtuți silogistice legitimează originalitatea unei voci ce scontează pe efecte sigure, ca de pildă în „Mozart”: „doar atât/mâini albe/fără carne/fără oase/fără sânge/pline de îngeri”. Virtuoz al formulărilor lapidare prin contragerea dualului în binom, poetul compune cu succes în cheia basmului sau a apologului biblic, oferind o reinterpretare fin de siècle a căderii primordiale în ispită, de mare rafinament plastic: „Eva, cu buzele roșii

și umede/de la mărul cu obrajii roșii/Adam, roșu în obraz/de la obrazul Evei./Soarele, bineînțeles, înroșit./Șarpele/cu un aparat foto alături./Nimic nou”. C.P. convinge printr-o îngândurare profundă a textului, contagioasă, declanșând stări de revelație. În sensul unei minus-cunoașteri ca apropiere de taină, prin schimbarea semnelor matematice convenționale. Între real și imaginar, între vocabule și rapelul lor material există un fel de urmărire intențională, un veșnic circuit urobolic, un fel de luptă pentru inexistență salvatoare: „Cuvântul pașnic/trec strada înșingurat/cum prada prin ochiul de pajură”. Inexistența salvatoare, id est poezia, se scrie ca o carte a patimilor, mesagerii acesteia fiind supuși aprioric calvarului: „la nr. 1:/ochiul nufărului/în care se înfige/de obicei/un ac bine ascuțit”. Semnele sfârșitului sunt tot atâtea secvențe dintr-un „spectacol neratat”. Calvarul înseamnă și viața înstrăinată în detaliile contingentului cotidian, dovadă însemnările ironic-exasperate din „După-amiaza, vara”: „ora 16,35: de lipit afișe/pe locurile comune/ora 16,45: de colorat liniștea/cu cario-ca/ora 16,55: de uitat de nume/ora 17,05: de urmărit continuarea”. Realul din care s-au surghiunit clipele de grație și epifanie devine mușcătură brutală („dinții excavatorului”, dar și **singurătate** ce-a copleșit toate regnurile, ca într-o psihodramă a damnațiunii. De sub care scapă, cu prețul desfigurării, cei ce-și țin sufletul în păsări și fluturi, poetul ce se desprinde din pulbere în zbor, chiar dacă mimetic și penibil. „Spectralia” este o carte de rezistență filozofică la realul ce n-a încetat să-și exercite vocația de a demoniza și anihila „fantomel” poeziei.

«POETUL CA NEGUSTOR DE ZĂPADĂ»

de ROXANA SORESCU

Cu fiecare nouă traducere se pun încă o dată toate problemele teoretice și practice ale actului de transpunere dintr-o limbă într-alta, act hermeneutic și act creator în același timp. Trebuie spus de la început că traducerea pe care ne-o oferă Cristina Tătaru este dintre cele mai bune printre cele cunoscute de mine, cu atât mai remarcabilă cu cât, transpunându-se dintr-o limbă romanică într-o limbă germanică, dificultățile țin nu numai de conotațiile semantice diferite ale vocabulelor, ci și de structura limbii - de la aceea fonetică, la cea gramaticală -, ca și de tradiția versificației, foarte importantă pentru un experimentator al tuturor tipurilor de vers și de strofă cum este Doinaș.

Traducătoarea a găsit soluții remarcabile de fiecare dată, cu atât mai remarcabile cu cât se apropie de ceea ce, de la Hölderlin încoace, a devenit pentru mulți scriitori idealul transunerii: traducerea intralinară, nu parafraza. Și totuși, cei doi poeți care conviețuiesc sub numele Doinaș - unul de limbă română, altul din limbă engleză, care au în comun o tematică, motive și simboluri lirice, o anume versificație, proiectați fiecare pe un alt orizont de așteptare culturală, orizont modelat de o altă tradiție - se deosebesc între ei. Mai interesant mi s-a părut noul poet român, ale cărui trăsături definitorii ies parcă mai pregnant în evidență, în comparație cu omonimul său englez. Felul în care este alcătuită antologia scoate limpede în relief, ca și prefața Gretei Tartler, etapele creației poetului: de la romantic spre baroc, cu preocupări din ce în ce mai accentuate față de structura poemului însuși - tendință dominantă a întregii literaturi contemporane care și-a devenit sieși obiect - dar și cu o transparență tot mai pronunțată față de o spiritualitate ce transcende eul. Dintre toate poemele alese spre a fi traduse, eu unul singur l-aș fi ocolit, balada **Mistrețul cu colți de argint**, epuizat de analizele școlare, tinzând să devină emblema creației lui Doinaș, care demult a depășit și etapa intelectuală și maniera stilistică în care l-a conceput și pe care, de altfel, l-a rescris cu alte simboluri, mai puțin obosite, în **Balada celor trei puncte de vedere**, de exemplu. Din această baladă, mult mai interesantă decât veșnica goană după idealul care ucide mi s-a părut metamorfoza, proteismul idealului, devenite, în etape ulterioare de creație, teme centrale ale meditației poetice. Veșnica devenire a formelor realului, corespunzând perpetuei căutări a expresiei echivalente, în contrast cu unitatea spirituală care animă lumea, și care ar putea fi trăită într-un alt plan decât cel al realului - preocuparea dominantă a poeziei intelectuale și a eseisticii lui Doinaș din ultimul sfert de secol sunt bine scoase în relief de antologia de față. **Poetul ca negustor de zăpadă** - parabolă a tristeții actului creator ca dăruire inutilă - mi se pare una din cele mai fericite imagini produse în literatura română.

Citit în traducere, apare mult mai clar decât în limba română modul lui Doinaș de a-și construi imaginea poetică. El este unul dintre puținii creatori, cred, care mizează în primul rând pe mallarméan, pe poem ca imagine globală, căreia îi sunt subordonate toate expresiile metaforice parțiale. În acest caz multi-

tudinea de sensuri, de conotații posibile în actul lecturii individuale, aparțin imaginii de ansamblu, nu cuvântului individual. Pare paradoxal, dar Doinaș scrie utilizând în marea majoritate a cazurilor valorile denotative ale cuvântului, aproape indiferent la conotații. De altfel, numărul foarte mare de vocabule abstracte pe care le folosește, în discursuri uneori la limita discursului filosofic, accentuează senzația de rostire neambiguă, exactă, detașată a unor adevăruri care transcend individul. De aceea, dintre poezii române, Doinaș cred că este printre cei mai ușor de tradus, din punct de vedere semantic. El construiește imaginar folosind materiale

foarte precise și cunoscute. Problemele care i se pun traducătorului țin de muzicalitatea sugestivă a versului, de ritm și așezare strofică, adică de tot ceea ce se leagă de îmbinarea de cuvintele, de așezarea vocabulei într-o textură la configurația căreia contribuie multe inefabile. Poet neimplicat, ne-participativ, detașat de produsul spiritului său - pe care îl teoretizează adesea ca rezultat al unei mari îndemânări tehnice -, în limba engleză, Doinaș păstrează și își accentuează caracterul solemn, aulic al discursului. Este un proces fascinant de i-realizare a personalității, o oglindire fără sfârșit în altul: primul Doinaș - poet livresc, de inspirație dependentă de universul lecturilor, de lumea imaginară preconstituită de un antecesor în care poetul se regăsește, ca și cum s-ar recunoaște imagine oglindită a aceluia -, primul Doinaș, alter-ego al Cuiva, devine, în traducere, poetul care îl reflectă cel mai fidel pe Doinaș însuși, cel din limba română, fără însă a se confunda cu el, și își trimite razele înapoi, spre a lumina astfel imaginea primă, care la rândul ei este o reflecție și așa la infinit, într-un joc de oglinzi, în care însă, în fiecare etapă a procesului, se modifică o frântură, infinitesimală, din imagine. Așa încât imaginea cea nouă este și nu este reflectarea celei preexistente. Este precum în parabola orientală a poveștii repovestite în fiecare zi cu trei cuvinte schimbate. Ea este aproape aceeași cu cea care a precedat-o și cu aceea care o va urma, dar, până la sfârșit, va fi cu totul diferită de povestea inițială.

Am încercat, citindu-l în limba engleză, să-l situez pe poet față de poezii englezi cunoscuți mie. A fost peste putință. Sclipeau în versurile lui evanescente sonuri shakespeareene, învecinate cu aparente răceli bine temperate ca la T. S. Eliot, urmate de sugestiile muzical-metafizice ale lui Yeats, în poeme construite după modelul lui Wallace Stevens. Și totul pentru a lumina astfel poezia gândită într-o limbă română cu imaginea concretă inserată printre abstracțiuni sau construită fantasmatic din obiecte familiare. Nu pot aprecia cum se va înscrie această traducere în orizontul de așteptare al publicului englez. Dar sunt sigură că ea devine revelatorie pentru cititorul român.

Ștefan Augustin Doinaș, *Alfabet poetic / Poetic Alphabet. Traducere de Cristina Tătaru; prefață de Grete Tartler; Editura Universității „Lucian Blaga”, Societatea Academică Anglofonă - Sibiu 1996*

TOATE DIMINETILE LUMII

de MANUELA CERNAT

Marea artă ne ferește. Rareori mi-a fost dat să văd o atât de subtilă relevanță în fața idealului artistic, al setei de absolut a creației autentice, ca în filmul lui Alain Corneau **Toate diminețile lumii**. Secundat de scenaristul Pascal Guinard și de compozitorul catalan Jordi Savall, cineaștul reconstituie cu inegalabilă vrajă biografia virtuozilor violiști și compozitori francezi De Sainte Colombe și Marin Marais. Atmosfera și spiritul veacului al XVII-lea ne sunt magnific restituite, nu doar în termenii exteriori ai tabloului de epocă, ci și în profunzimea unei fascinante meditații despre ferocitatea și forța artistului hărăzit cu darul divin al muzicii, capabil să treacă prin ea dincolo de limitele spațiului și timpului hărăzite celorlalți muritori, până chiar dincolo de moarte, pregătindu-se pentru nemurire. „Faci muzică dar nu ești muzician!” își alungă necruțător maestrul discipolul superficial. De Sainte

Colombe, care n-a acceptat niciodată să cânte la curtea lui Ludovic al XIII-lea, nu înțelege pragmatismul lui Marais, care va deveni capelmaistrul Regelui Soare, la Versailles. În suferință, reclusiune și renunțare, maestrul atinge perfecțiunea. Sunete angelice se preling de sub degetele lui. Sunete care, perpetuate de la un discipol la altul, au învins veacurile.

Cu Jean Paul Marielle, uluitor în rolul lui De Sainte Colombe și cu Gerard Depardieu și fiul acestuia, Guillaume Depardieu, în rolurile lui Marin, la adolescență și maturitate, acest veritabil imn închinat muzicii baroce franceze nu pare un film de mare public. Și totuși, după premiera de pe Champs Elysees, în numai două luni, avea să fie văzut, la Paris, de peste două milioane de spectatori. Dacă este adevărat că un popor are soarta pe care o merită, și publicul de cinema are filmele pe care le apără.

Din 1990 încoace, statul român a cheltuit

miliarde pentru „imagine”, pentru a face reclamă țării și guvernanților ei, în schimb a lăsat cu nepăsare să se păraginească industria filmului românesc, care ne-ar fi putut asigura, mult mai ieftin, o mediatizare mult mai intensă. Toate țările Europei folosesc micul și marele ecran pentru a reduce în actualitate și în atenția planetei momentele lor de glorie culturală, tradițiile civilizației lor, biografiile celebrilor artiști. Noi? Noi imităm sub-produșele culturii chewing gum și facem **Punctul zero**. Unde sunt proiectele de film despre Eminescu și Enescu, despre Brâncuși și Grigorescu, despre Panait Istrati și Martha Bibescu, despre Regina Maria? De ce ne mirăm că vestul continentului nu ne socotește europeni, dacă nu facem nimic pentru a-i reaminti tradițiile noastre? Într-o scrisoare către un prieten apusean, principele Brâncoveanu îl întreba „ce se mai petrece în Europa noastră?” În plină dominație otomană, aparțineam comunității continentale, astăzi ne este refuzat acest drept.

Vina este și a celor care înalță opreliști, dar este mai ales a noastră. Mă îngrozește ideea că proiectul unui film despre eroicele bătlăii de la Mărășești și Oituz ar putea ajunge pe ecran în viziunea reductivă a tandemului Nicolaescu-Vadim Tudor. Pentru ca gândul nostru să fie realmente auzit de Europa, avem nevoie ca el să fie rostit în termeni cu adevărat culturali, nu conjuncturali.

teatru

TEATRUL TUTUROR FELURILOR DE RÂS

de REMUS ANDREI ION

La închiderea stagiunii teatrale au apărut două cărți esențiale de teorie teatrală. În timp ce UNITEXT lansa prima ediție românească Peter Brook, **„Spațiul gol”**, la Cluj era sub tipar **„Teatrul și dublul său”** de Antonin Artaud. Ambele cărți au făcut istorie, separat și împreună, au avut sute de ediții și au ajuns să fie titluri permanente în librăriile din Occident. În România au fost deseori pomenite de profesori, regizori, teatrologi, au fost traduse și câteva fragmente în cărți de eseuri și într-o antologie din 1973, dar nici vizita lui Brook, nici centenarul Artaud de anul trecut nu au facilitat apariția traducerilor. Acum, după o stagiune slabă, fără spectacole esențiale, în prag de vacanță, cărțile ar putea să influențeze, să revigoreze, să refacă pofta de teatru în niște instituții care mai că vor, mai nu se lasă reformate.

În numărul trecut al „Lucaefărului”, **„Spațiul gol”**, „manualul pentru cultivarea sinelui”, cum spune George Banu, a fost subiectul rubricii de teatru. Acum este rândul lui Artaud. Ediția clujeană prezintă o traducere dublă a eseurilor adunate de Artaud în **„Teatrul și dublul său”** și **„Teatrul lui Seraphin”**, adică baza tradițională a volumului, la care Ion Vartic a adăugat o selecție din **„Teatrul Alfred Jarry”, „interviuri, scrisori** etc. Într-un fel, tocmai această ultimă parte a cărții este marea noutate a ediției clujene. Textele au fost scrise între 1924 și 1936, un an înaintea internărilor în ospiciile de alienați mintali. Ele sunt foarte tranșante, foarte personale și directe, energice și de o fermitate extremă. De la Artaud, lumea teatrului a preluat mai ales formula **„teatrul cruzimii”**. Din

doă manifeste publicate în 1932 și 1933 pe scenă a ajuns și un fals, s-a mers până al agreșarea efectivă a spectatorilor care au fost, și uneori mai sunt, scuipați, loviți, se aruncă obiecte în ei etc. Într-un interviu mai puțin citat, dar pe care îl găsim în ediția clujeană, Artaud preciza în 1936: „Cruzimea - să nu ne înșelăm - este cu totul altceva pentru mine decât o poveste de sânge, de asprime... Înseamnă să mergi până la capătul a tot ce poate regizorul asupra sensibilității actorului și spectatorului”. Artaud, care voia „poezia de fapt”, „miracolul uman”, „umoristicul”, a fondat Teatrul Alfred Jarry pentru a fi „teatrul tuturor felurilor de râs”, pentru „a se servi de teatru și nu pentru a-l sluji”, pentru că teatrul „este mai întâi ritual și magic” și „cei care vor veni la noi vor înțelege că participă la o tentativă mistică prin care o parte importantă din domeniul spiritului și conștiinței poate fi definitiv salvată sau pierdută”.

Artaud a fost pasionat de extreme. Marian Popescu observa, în capitolul **Călătoriile imaginărilor** din cartea „Drumul spre Ithaca”, că „prin opera lui Artaud, Europa teatrală se află în fața unui mod **extremist** de abordare a imaginii scenice: primul sacrificiu reclamat de acesta este Cuvântul operei dramatice, chiar limbajul articulat”. Mai mult decât în „Teatrul și dublul său”, Artaud tranșează problema textului în 1932, în **Scrisoarea pentru Comoedia**: „Cred eu că este urgent, pentru teatru, să-și dea seama o dată pentru totdeauna de ceea ce îl deosebește de literatura scrisă. Oricât de fugară ar fi, arta teatrală este bazată pe utilizarea spațiului, pe exprimarea în spațiu și, vorbind la modul absolut, nicăieri nu scrie

că artele fixe, înscrise în piatră, pe pânză sau pe hârtie sunt cele mai valabile și cele mai eficiente magic”. **„Nu vom juca nici o piesă scrisă”**, promitea Artaud, pentru că **„toți marii dramaturgi, dramaturgii-tip au gândit în afara teatrului”**. „Pentru mine problema care se pune este de a permite teatrului să-și regăsească adevăratul limbaj, limbaj spațial, limbaj de gesturi, de atitudine, de expresii și de mimică, limbaj de strigăte și de onomatopee, limbaj sonor, în care toate elementele obiective vor duce la semne fie vizuale, fie sonore, dar care vor avea tot atâta importanță intelectuală și semnificație sensibilă ca și în părțile hotărâte și discursive ale vieții, ca o limpezime mai precisă și subiectivă apărând în vârful unei idei”. Artaud mai voia ca publicul să aibă senzația că poate face ușor ceea ce fac actorii. Din această cauză a încercat să se lipsească actorii de profesie, amintind că în Rusia niște muncitori „il joacă miraculos pe Regele Lear”, același Artaud care spunea că revoluția comunistă este „cea mai rea, cea mai redusă”, „de leneși”, „de caștrați”. Nu accepta ca teatrul să servească unor țeluri sociale și revoluționare imediate, chiar dacă era vorba de Germania, Rusia sau America, pentru că „întorc spatele metafizicii pe care o disprețuiesc” și „se consimt și se vor aservite datelor celor mai stricte ale materialismului dialectic”. Antonin Artaud nu a fost un mare practicant al teatrului, nu și-a uluit contemporanii prin spectacolele puține pentru care a avut bani, i-a impresionat prin boală, prin nebunia care l-a dărămat și mai ales prin ceea ce a scris despre teatru. Puțini mai știu astăzi că Artaud a fost printre primii care a vrut să joace teatru în hale industriale sau săli de sport, că a cerut să fie schimbat decorul, lumina, sunetul, muzica într-o sală de spectacole. Și asta o cerea la nivelul tehnicii din anii '20-'30! Este o întregă poveste despre cum a captat sunetul unui clopot de catedrală pentru premiera piesei lui, **„Familia Cenci”**. În cazul lui Artaud, ale cărui texte se citesc și astăzi în toată lumea, ale cărui extreme se analizează în școli, în cazul lui putem medita continuu la o întrebare: de ce a scris în 1924 „scenografia, teatrul trebuie ignorate?”

LA COADA MIORITEI

de GRETE TARTLER

Suntem ca națiune, astăzi, în situația școlarului din anecdotă, cu multe note mici, la multe discipline, care, venind într-o zi cu un zece la muzică, e iarăși pământ, zicându-i-se: „Îți mai arde să cânti, derbedeule?”

Da, ne mai arde de cântat și de scris (poezii sau romane), de jucat teatru, de făcut filme, de pictat ori sculptat și, dacă celui care ne pământuiește îi ies aproape toate prost, asta se întâmplă și pentru că nu-și găsește răgaz (nu știe să și-l găsească) pentru armoniile muzicii, pentru bucuriile lecturii, ale teatrului și filmului, pentru ambianța civilizatorie a expozițiilor. De decenii întregi sociologii culturii se plângeau că televiziunile sustrăgeau oamenii de spectacole, de la concerte, de la citit mai cu seamă, și că asta ne va face infinit mai săraci sufletește, că „vom lua note mici la multe alte materii”. În această situație, televiziunea a căutat și uneori a găsit posibilități de compensare: a adus pe micul ecran

sălile de concerte, piesele de teatru, filmele de televiziune, a intrat cu aparatul de filmat în librării, expoziții, a făcut oamenilor celor mulți cunoștință cu marii creatori ai neamului.

Iată însă că în Televiziunea română „ni se dă vacanță” cu forța, o vacanță în care nu trebuie să gândim nimic profund și armonios, să nu aflăm cine și ce mai scrie, pictează, joacă în spectacole. Un „soft de vară” - spun inițiatorii și executorii acestei vacanțe de gândire și, probabil, sunt mândri că la noi vara e ca la ecuator. Și, mai, mai, ne temem că vara aceasta va fi mai lungă decât cea astronomică iar „la toamnă” diriguitorii programelor se vor face că uită multe din câte au fost, pentru a face loc cui? Reclamelor cu „mezurile Rafaelo care ne așează visul pe masă”, cu găinile ferice care ne dau nouă carne, brânză, unt și ouă, și mai ales cu guma de mestecat „Orbit” - nume parcă potrivit celor ce au realizat acest „soft”.

plastică

IN MEMORIAM - GEORGETA NĂPĂRUȘ

de FLORENȚA ALBU

Mă bucurau mult popasurile făcute la Atelierul Georgetei Năpăruș de la Pangratti; era pasionant să urmăresc pânzele începute, trecând prin succesive descifrări-încifrări, într-o viziune atât de modernă, atât de specifică picturii ei; păstrând figurativul doar ca pretext ori sarcastică deriziune; să văd cum se joacă și cum inventează o lume funambulescă (cu ecouri, pentru mine, în cosmopomicărilor lui Italo Calvino), impunând o prealitate în răspărul canoanelor.

Și cât de pasionantă devenirea chipurilor - hibridările - regnuri robotizate căutându-și o nouă identitate, până la esențializare și nimicnicie, până când, la capătul unor registre și metamorfozări, rămâneau doar litere, semne, pictograme misterioase.

Prima dată scrisesem despre pictura sa la retrospectiva de la Dalles, în 1980; îmi reținuse atenția atunci o fotografie de familie de la Comarnic - mult mărită, expusă la intrarea în expoziție - o nuntă cred, cu ticsirea de chipuri pierzându-se în adâncime, rămânând doar ochi, prezențe anonime - filă de album privită cu ironică nostalgie; părea să fi fost model, sursă de inspirație pentru un întreg ceremonial al chipurilor - etapa de atunci a unui univers plastic, inconfundabil.

Costumele, Cămașă, Glie, Prapur, pânze - aere transparente, țesături de iarbă și pământ; prin destrămarea vegetală stratificată adânc, se iveau chipurile hieratice, șterse, inefabile; culoarea (culorile, de un lirism profund, ale Georgetei Năpăruș!) ștergea și ilumina prezențele, încât se săvârșea o dematerializare, o transfigurare a morții; costumele de viață, de sărbătoare, de moarte comunicau prin rădăcini cu iarbă și memoria; Glie, în viziunea artistei, era un veșmânt încărcat de prezențe-absențe, tezurizare, sfântă groapă comună.

Îmi reținuseră atenția, tot atunci, „jocurile” (Sperietoarea, Mănușa de lână, Ianuarie palid); le numisem, în niște impresii de expoziție, picto-poezii, caligrafii pe zăpadă, mici poeme anunțând etape viitoare.

În acest număr reproducem lucrări semnate de Georgeta Năpăruș

Scriind despre pictura ei, făcându-și un „portret de atelier”, la Arcimbolo, din pânzele, uneltele și modelele sale (publicat în „Viața Românească”, anul 1989); venind, revenind în Pangratti, în ambianța culorilor, șevalețelor, a cărților și albumelor împrăștiate peste tot; comunicând, descoperindu-ne surse de inspirație, spaime și speranțe comune, în acei ani cu țărcuri păzite oficial, incomunicante, binecuvântam darul dumnezeiesc al prieteniei, al încrederei care ne ajută să mai fim.

Atunci, în acei ani dinainte de 1989, parcă în derădere (în râsu-plânsu!), în răspărul genezei „omului nou” dorit de dictator, în compozițiile Georgetei Năpăruș se petreceau metamorfozările,

În folclorul din Mărginimea Sibiului se spune că balaurii se fac „din cine nu a auzit șapte ani de cântec de privighetoare”. După cei cincizeci de ani în care nu prea s-au auzit aceste cântece, balaurii îi vedem zilnic, pe străzi, în mijloacele de transport, în „cronicile negre” ale ziarelor și, nu de puține ori, chiar la televiziune.

În romanul „Moromeții” întâlnim drama unei familii care are de ales între a-l lăsa pe copilul Niculae - născut minte deschisă - la școală ori a-l ține și pe el la coada Bisiciei. Momentul pare revelator pentru încercarea poporului român de a ieși „la istorie”, de a nu rămâne la coada mioritei. Acum rolul vieții spirituale este determinant. Nu mai vorbim de acela al instrucției și educației.

Am avut prilejul și privilegiul să aduc, la Viena, unei săli dornice de film românesc, „Moromeții”. Acolo, departe de casă, totul părea simbolic, toate secvențele filmului se decriptau miraculos. Îmi sună și acum în auz întrebarea finală a lui Moromete la răscruce de drum, pe care o punem la rândul nostru domnului Stere Gulea, strălucitul regizor al filmului, directorul de azi al TVR. „Noi acum, Niculae, încotro mergem?” Chiar așa, noi cei care încercăm iarăși și iarăși să urcăm sisific (bisisicic?) bolovanul pe povârnișurile muzicii, poeziei, picturii, noi cei care căutăm fascinațiile concertului, lecturii, teatrului și filmului, „încotro mergem?”

corcirea oamenilor cu mașinăriile, demolările urbei perpetuându-se în demolările interioare, în pierderea identității individului... Viziune artistică și mesaj, obsesii din anii orwell-ieni ai existenței noastre.

Atunci au fost desăvârșite căutările, pânzele care însemnau o altă etapă de creație a Georgetei Năpăruș (dezrădăcinată de Glie, de atașamentul nostalgic-mioritic al perioadei anterioare): **Pictorul și modelele sale, Bestiar, Portret grotesc, Insulă, Nud de femeie, Recviem... Pictorul și modelele sale:** seismele devastează chipul artistului din registrul central, tragicul însoțește grotescul, disputându-și dominația; doar modelele continuă să prolifereze precum păpușile rusești, ieșind unele din pântecul altora, caricaturi-micimi înseriate până la neantizare.

Și acestea au constituit - împreună cu Piața Universității cu Aulacii, Recviem (în roșuri) și cu picturile mai noi - fondul, mesajul expoziției personale Georgeta Năpăruș, din anul 1994 (sălile Teatrului Național).

* * *

Din vara anului trecut nu am mai fost la atelierul Georgetei Năpăruș de la Pangratti. O boală cumplită a ținut-o la pat și în spital.

După întoarcerea din Franța - operația aproape fără efect - vorbeam mult la telefon. Condamnarea la orizontală, imposibilitatea de a fi vie - de a lucra! - o afectau mai mult decât chinul fizic.

Aproape de primăvară, gimnastica recuperatorie strictă, chinuitoare, părea să dea rezultate, începuse să sper și - ceea ce era atât de important pentru ea - începuse să deseneze.

Mă gândeam la Luchian și la martiriul pictorului, la chinul ei poate mai mare, încercând măcar să deseneze...

Îmi spunea că visează culori, că simte, în vis, mirosul uleiurilor; visa picturi la care lucra, spera să mai lucreze, izbăvită de rău.

Promisese că ne vom revedea curând, voia să-mi arate desenele făcute - și ultimul, în memoria lui Cezar Baltag (aflase de stingerea poetului pe care-l cunoștea - spunea că îi recitase poeziile și mă ruga să-i duc volumul cu ultimele poeme ale lui Marin Sorescu...).

Nu am mai apucat să-i fac vizita promisă - îngăduită; un nou telefon îmi aducea vestea altei internări în spital și, apoi, vestea stingerii.

Și nu reușesc să o văd altfel pe Georgeta Năpăruș decât în atelierul de la Pangratti - lucrând pânzele începute în vis - picturi în cele mai patetice culori.

ibrahim al-kuni

Ibrahim Al-Kuni (născut în 1940 în Libia) este considerat de critica arabă ca unul dintre cei mai reprezentativi scriitori din Nordul Africii la acest sfârșit de veac. Povestirile sale aduc în prim plan lumea Saharei libiene, o lume pe cât de stranie pe atât de fascinantă, cu legendele, credințele, obiceiurile ei. Din vasta sa creație, încununată de premii arabe și europene, menționăm câteva titluri: Gazele; Tainele pustiului; Iedul negru; Furtuna, Scorpionul etc. Din ultimul său volum, Copacul retem, vă reprezentăm, în traducere, povestirea cu același titlu.

PASĂREA SFÂNTĂ SAU COPACUL RETEM¹

După o iarnă grea, cu ploi abundente, primăvara năvălise cu mult mai devreme în acest an. Vânturile reci dinspre miazănoapte se potoliseră, iar soarele părea că stă priponit în inima cerului zile de-a rândul. Deșertul prinse atunci să răsuflă în frumusețe, căldură și primăvară. Verdeața năpădi ierburile palide răspândite prin văioagele dintre ridicăturile aride. Păsări mari și mici, albe sau împeștrite, umplură văile mai de jos, acolo unde se strângea apa ploilor de iarnă, cu zarva lor dățătoare de bucurie.

Nu trecu nici o săptămână până ce ierburile și copacii izbucniră în floare. Înfloriseră chiar și retemii care bălțează văile și câmpurile până hăt, departe. Aceasta era vremea când bărbații deșertului hoinăreau mai tot timpul în căutarea iepurilor, a gazelelor, a potârnicilor, iar femeile scotoceau văile după ciuperci.

Milud tocmai își vârăse capul printre ramurile unui retem ca să simtă mai bine parfumul iute, năucitor, al florilor, când se auzi strigat de Gazala:

- Milud, uită-te! Uită-te!

Milud se întoarse și o văzu pe Gazala ce cobora în fugă povârnișul mânădu-și oile care se repeziră în valea verde, amestecându-se cu oile lui și formând o singură turmă mare. Se uită încotro vroia ea, dar nu văzu nimic. Îi zise din nou:

- Uită-te acolo, în copacul acela, vai, ce pasăre frumoasă!

Într-adevăr, pe un sidru⁴ ghimpos ce domina păduricea de retemi, poposise o pasăre albă! Albă de-ți lua ochii, uriașă față de păsările obișnuite ale deșertului, cu cioc lung și încovoiat.

Fata se opri lângă el și, abia trăgându-și sufletul, zise:

- N-am mai văzut niciodată o pasăre ca asta!

Milud, nescăpând pasărea nici o clipă din ochi, îi răspunse:

- E pasărea sfântă... Sfânta pasăre albă. Mi-a povestit mult mama de ea. Se arată o singură dată în viața unui om și întotdeauna este stingheră...

Se uita la pasăre ca dus de pe această lume. Nici măcar nu băgă de seamă când Gazala apucă un bolovan și-l aruncă spre minunata pasăre care fâlfâi din aripile-i mari apoi, înainte de a se face nevăzută, dădu o raită pe deasupra văii răscolită de copitele turmelor, de luptele berbecilor și behăitul mieilor... Milud o prinse pe Gazala de jalbab⁵, scuturându-o furios:

- De ce ai făcut asta? E păcat. E o pasăre sfântă!

- Cine a zis că-i sfântă? De ce nu mi-a zis

- Mincinoaso!
- Întreb-o pe mama, dacă vrei să știi!
Continua să mestece retemul, privindu-l cu un zâmbet sfidător. Apoi zise, râzând:
- Știi ce simt acum?
Nu-i răspunse, ci doar o privi mort de curiozitate.

- Simt că sunt ușoară ca un fulg, că pot pluti prin aer ca păsările, și cerul e atât de aproape... și colorat... totul e colorat, împodobit, frumos... chiar și tu.

Prinse să rădă în hohote, țopăind într-un picior... Cădea, se scula, iar cădea... El urmărea neștiind ce să creadă:

- Ești mai ceva decât capra aia!

Îi răspunse maimuțărindu-l, râzând:

- ... și o să mori cum o să moară și capra aia!

Râse și mai tare:

- N-o să mor. O să vezi!

«Dar Satan le-a șoptit că dorește să le arate ceea ce le-a fost ascuns, adică goliciunea lor, și zise: „Domnul vostru v-a oprit de la acest pom ca să nu fiți îngeri sau veșnici”. Și le-a jurat: „În adevăr eu vă sunt prieten ereditincios!” Și când au gustat din pom, li s-a descoperit goliciunea lor și au început să-și coase asupra lor frunze de ale grădinii.»

«Femeia a văzut că pomul era bun de mâncat și plăcut de privit, și că pomul era de dorit ca să deschidă cuiva mintea. A luat deci din rodul lui, și a mâncat; a dat și bărbatului ei, care era lângă ea, și bărbatul a mâncat și el. Atunci li s'au deschis ochii la amândoi; au cunoscut că erau gol...»

și mie mama?

- Răutate ce ești!

- Mototolule!

Milud o rupse la fugă până la cea mai apropiată dună ca să vadă de pe ea pasărea sfântă care oricum dispăruse după dealuri. Rămase multă vreme pe creasta dunei uitându-se lung în zare apoi, cu mâhnire, se întoarse în vale. O căută încoace și încolo pe Gazala până dădu peste ea întinsă pe spate sub un retem doldora de flori pe ramurile-i lungi și subțiri. Jalbabul i se ridicase deasupra genunchilor, dar nu-i păsa. Chicotea de zor, uitându-se la o capră ce se bățăia de parcă era beată. Se opri la capul ei și-i zise furios:

- De ce ai gonit pasărea sfântă din rai? O să te pedepsească Dumnezeu pentru asta.

Îi aruncă o privire molatică, absentă, apoi se întoarse către capra ce tremura, se împiedica, cădea, se scula și tot așa...

Se așeză și el pe vine lângă ea privind îngrijorat capra. După câteva momente îl întrebă fără să se întoarcă sau să-și acopere picioarele:

- Știi ce are?

- Nu.

- A mâncat frunze de retem.

- Ah, săraca de ea! Frunzele de retem omoară. Așa mi-a spus mama.

Făcu o pauză, apoi întrebă cu milă:

- O să moară?

- Nu.

- Dar frunzele de retem omoară!

- Ba nu omoară deloc!

- De unde știi?

- Că am gustat din ele.

- Mincinoaso!

- Dacă-ți spun! Le-am gustat și o să le mai gust o dată și în fața ta ca să vezi.

- Nu, nu te apropia de retem, nu se mănâncă, e păcat, frunzele lui omoară omul... sunt otrăvite! Mama mereu îmi spune!

Se ridică și rupse câteva rămurele lungi pline de flori cu miros înțepător. Prinse să le mestece, maimuțărindu-l:

- Mama spune, mama a spus. Tu nu știi decât ce-ți spune mă-ta. Eu sunt mai mică decât tine, dar știu mai multe.

Zise bosumflat, urmărind-o cum mesteca florile de retem:

- Mincinoaso! Eu am abia unsprezece ani.

- Și eu zece, na!

Continua să alerge, să danseze, să cânte, apoi brusc se opri și veni lângă el îmbiindu-l:

- Încearcă, de ce nu încerci și tu?

Culese repede o mână de frunze și flori și i le întinse, dar el se dădu câțiva pași înapoi îngrozit:

- Nu. Mi-e frică.

- De ce ți-e frică? Nu vezi că n-am murit?

Sunt așa de fericită... Nu vrei să vezi totul colorat, strălucitor, frumos ca... în vis?

Înghiți în sec și mormăi cu greutate:

- Mi-e frică...

Îl prinse de mână și îi dădu cu hotărâre frunzele de retem:

- Hai, nu-ți fie frică, o să visăm amândoi, o să dansăm amândoi, o să vedem totul în zeci de culori...

Se dădu înapoi, veni după el și până la urmă îi îndesă în gură frunzele verzi, amestecate cu floricele albe.

Trecu ceva timp până când simți o amorțeală cuprinzându-i capul, ștergându-i voința, paralizându-i mintea. O amorțeală dulce i se risipea în trup încetul cu încetul, până când văzu totul ca prin vis. Trupul îi era din ce în ce mai ușor, de parcă ar fi fost o pasăre. Îi trecu prin cap că se află deja în rai și se puse pe râs. Râse și ea, apoi o luură la fugă țopăind printre ierburi ca doi fluturi desprimăvărați..., dansară, cântară, apoi într-un târziu se trântiră pe covorul de ierburi gâfâind. După câteva momente, Gazala se apropie de el de-a bușilea și prinse să-i deschie nasturii de la ilic, apoi de la șalvari... Nu înțelegea de ce ținea morțiș să facă asta, dar nici nu-i opuse vreo rezistență. Și-a scos și ea jalbabul, rămânând goală-pușcă în fața lui... Apoi se lăsă peste el, sărutându-l fierbinte... Se trezi deasupra trupului ei frumos, aproape împlinit... Nu se gândea la nimic... Se simțea ca într-un vis care l-a purtat departe de pământ... Acum era sigur că se află în raiul promis de care-i vorbise de atâtea ori mama sa, dar pe care nu și-l putuse închipui niciodată... Cât de mult dorea să nu se mai trezească...

Milud a continuat să „viseze” cu Gazala și în zilele următoare. Se trezea dimineața, își dădea repede cu apă pe față apoi își lua oile și pleca spre văile din împrejurimi fără să pună ceva în gură așa cum făcea de obicei, ceea ce

MARCHIZUL DE SADE ȘI LITERATURA LIBERTINĂ (VII)

de ROMUL MUNTEANU

Nu se poate spune că povestitorul francez nu ar fi fost conștient de o anumită monotonie a acestei literaturi pansexualiste. Așa se explică de ce este preocupat de o anumită varietate a registrelor de limbaj, ca și a tonalității din narațiunile sale. În „*Le Boccace français*”, adaptat în românește cu formula mai atractivă: *Decameronul francezesc*, autorul a preferat un limbaj mai hazos și diverse situații umoristice, grefate pe un erotism învestit cu o funcție de relaxare. Erotismul este înscris pe scenarii epice scurte cu un caracter ludic, comic, insinuant sau vag aluziv.

Menționez că am adoptat titlul traducerii românești în toate referințele ulterioare. Tehnica narațiunii din *Decameronul francezesc* se înscrie în spațiul unor mici comedii ale erosului. Toate poantele sunt grefate pe anumite istorioare sexualizate, umorul rezultând din efectele de surpriză care perturbă o convenție sau distonează cu aparența protagonistului. În *Este loc pentru toți* încurcătura comică rezultă din nerespectarea riguroasă a orarului organizat de o mărunță preoteasă a lui Venus. Doamna Dolmène este o erudită în arta amorului. Imbroglio-ul comic se produce când unul dintre amanți pleacă ceva mai târziu, iar celălalt sosește mai devreme. Întâlnirea dintre cei doi nu duce la un conflict tragic. Ingenioasa Dolmène găsește soluția pașnică de ieșire din impas. Replica ei ultimă este edificatoare: „*Ce te-a apucat, spune ea celui de-al doilea Adonis, continuând să se dăruiască celuiilalt; nu te mai necăji pentru atâta lucru; nu ne mai supăra amice, intră și ia ce ți-a mai rămas; cum vezi, nu este loc pentru doi*”.

În general, Sade nu depășește stagiul acestor mici comunicări ale erosului, o anumită ambiguitate fiind proiectată pe soluțiile cele mai neașteptate. *Floarea de castan*, de pildă, pare o povestire de-a dreptul inocentă. Conversația dintre un bătrân stareț și o fetișcană se derulează în jurul mirosului unei flori de castan. Efectul de surpriză apare când starețul și-amintește de altceva: „*Ei bine, domnișoară, aceasta miroase a f...*”. Inocența tinerilor se întâlnește cu perversiunea vârstnicilor în împrejurările cele mai puțin previzibile. Imaginația erotică a nebunului marchiz se arată a fi extrem de ingenioasă. Povestirea *Sfânta treime* se configurează ca o lecție sexualizată de religie. Un instigator nu le poate explica elevilor cum

poate fi alcătuită *Sfânta Treime* din părți distincte și totuși unite între ele, ca o singură ființă. Atunci, dascălul recurge la o stratagemă concretă. El îl așează pe micul conte, elevul său, peste

fetiță, iar deasupra se așează și el. Și-atunci copiii au priceput. Succinte, textele acestea nu sunt însoțite de comentarii detaliate. Aluzive sau directe situațiile exemplificatoare devine elocvente și convingătoare.

Imaginația obsedantă a scriitorului construiește tot felul de istorioare perverse. În povestirea intitulată, sugestiv, *Păcălește-mă de fiecare dată altfel*, autorul ne introduce din nou în mediul clericilor vicioși. Un cardinal muierat găsisse la Roma un codoașă pe care o plătește pentru a-i procura fetițe foarte tinere pentru împlinirea dorințelor. Dar cum într-o zi codoașa nu a mai găsit ceea ce credea că dorește cardinalul, l-a îmbrăcat pe un băiat în haine de fetiță. Cardinalul a intuit „păcăleala” și i-a cerut codoașei să o mai repete.

Poantele prozatorului sunt cam toate la fel. Diverse scene din *Decameron* sunt întoarse pe dos și transformate în mici comedii ale erosului. Tragicul s-a convertit astfel în anecdotic și hilar.

*

* *

Incursiunea în opera marchizului de Sade se oprește aici. Celelalte scrieri sale, publicate până în vremea noastră, fost scrise în aceeași manieră. Biografia scriitorului afirmă că între manuscrisele sale ar exista unele opere mai importante decât cele cunoscute de noi. La aceasta se adaugă unele caiete cifrate care, se pare; că nu pot fi decodate, fiindcă odată cu moartea autorului s-a pierdut și secretul acestor texte notate cu cifre (vezi G. Luly, *Sade*).

Lectura operelor lui Sade se face astăzi dintr-o altă perspectivă decât aceea folosită de unii dintre detractorii săi. Filmele sexi, cărțile porno și scenele lubrice din unele romane polițiste și de spionaj, au exploatat până la saturație clișeele erotice sadiene.

Pe noi, cei de azi, ne interesează capatarea prozatorului francez de explorare a celor mai profunde abjecții ale ființei umane, credința sa maniacală de a pune în lumină valorile inverse pe care le întemeiază această lume sordidă de la marginea lumii, care crede până astăzi că poate trăi după principiul: totul este permis.

Sade rămâne un scriitor semnificativ al epocii sale și aprecierile lui Maurice Heine, P. Klossoski, R. Barthes, G. Luly și alții, mi se par edificatoare în acest sens. Când J. P. Sartre a afirmat despre J. Genet că este *comedianul și martirul* epocii sale, mi-am spus că și despre marchizul de Sade care face parte din aceeași familie de spirite, s-ar cuveni să spunem același lucru.

CINE A VRUT MOARTEA LUI CULIANU?

**Mărturia lui Gianpaolo Romanato,
profesor de istorie la Universitatea din Milano,
prieten al istoricului religiilor român asasinat în 1991**

După căderea lui Ceaușescu, Culianu s-a declarat fățiș împotriva guvernului Iliescu. Am fost totdeauna convins că, într-o bună zi, numele lui Ioan Petru Culianu va reapărea și se va vorbi de el nu numai ca de intelectualul care a fost ci și de nefericitul protagonist al „cazului Culianu”. Articolul pe care i-l dedică Umberto Eco în mai 1997, în „La Rivista dei libri”, reluat și de ziarul „La Repubblica”, întărește convingerea mea despre asasinarea lui Culianu.

Întâi de toate: cine era Culianu? Era un român, născut la Iași, în 1950. A studiat la București și a luat licența în litere în 1972, cu o teză despre Renașterea italiană. Atât profesorii, cât și colegii săi, i-au recunoscut calități deosebite. Dar cum regimul Ceaușescu nu prezenta nimic atrăgător pentru un tânăr atât de dotat, Culianu a obținut în 1972 o bursă italiană de studii, la Universitatea din Perugia. Ajuns în Italia, a cerut azil politic. A trecut prin lagărul de refugiați de la Latina, în condiții grele, fără bani, identitate, prieteni. În toamna anului 1972 a primit o bursă la Universitatea catolică din Milano, datorită generozității rectorului de atunci Lazzati și a profesorului de științe religioase Cantalamessa. La Milano a studiat patru ani la Colegiul „Domus Nostra”, luând doctoratul în litere. A fost asistent și a aprofundat istoria religiilor, publicând, în diferite reviste de specialitate, eseuri care vădesc o înaltă competență. În același timp, eram și eu bursier al Universității catolice, locuiam în același cămin, și cum camerele noastre erau vecine, s-a născut între noi o profundă frățescă prietenie, care acum mă face să scriu aceste rânduri.

Idolul lui Culianu era compatriotul său Mircea Eliade, marele istoric al religiilor, care în acel timp trăia la Paris și predă la Chicago. Culianu i-a scris, a primit răspuns și o invitație. În 1975 s-au întâlnit la Chicago, când Culianu și-a cucerit idolul iar Eliade și-a găsit succesul. În 1978, Culianu publică un profil intelectual al lui Mircea Eliade iar câțiva ani mai târziu, un volum, „Iter in silvis”, o culegere de valoroase eseuri. După activitatea sa de patru ani din Italia, i se oferă un loc la Universitatea din Groningen în Olanda, unde se transferă în decembrie 1976. Rămâne zece ani în Olanda, se căsătorește, divorțează. Obține doctoratul troisième cycle la Sorbona. În acest timp se apropie de Mircea Eliade, îi studiază opera, și îl preocupă de asemenea trecutul de simpatizant al acestuia pentru mișcările de dreapta. Scrie și publică operele sale cele mai semnificative, toate traduse în italiană: „Eros și magie în Renaștere” (în editura Mondadori), „Miturile dualismelor occidentale”, „Experiența extazului”.

După moartea lui Mircea Eliade, în 1986, Culianu se mută în Statele Unite și preia catedra acestuia la Divinity School pe lângă Universitatea din Chicago. Rămâne în Statele Unite cinci ani, creându-și o faimă internațională, publicând în continuare opere de înaltă valoare, printre care „Voiajul sufletului”.

Era cunoscută aversiunea sa pentru regimul comunist, dar a evitat întotdeauna poziții politice publice și nu a făcut parte din lumea disidenților. De-abia după căderea lui Ceaușescu, după câte știu, s-a manifestat într-o atitudine clară împotriva guvernului Iliescu, în care întrevedea figura predecesorului. Începuse să dea interviuri la

radio, televiziune, să publice articole în presa de exil, ca de pildă în „Lumea liberă”, s-a apropiat de regele Mihai al României. A devenit în felul acesta un punct de orientare politică și bineînțeles intelectuală, pentru o Românie nouă. Dar, totodată, a început să primească amenințări, intimidări, avertismente, până când la 21 mai 1991 este asasinat la Chicago.

După ce și-a terminat cursul la Universitate, s-a dus la toaletă, asasinul l-a urmărit și, din toaleta vecină, l-a împușcat. Un singur glonț a fost suficient. Ceea ce dovedește că era un killer de specialitate. Nici asasinul, nici motivul nu au fost descoperite. De altfel poliția din Chicago nu și-a dat prea mare osteneală să rezolve acest caz.

Moartea lui Culianu a fost o lovitură pentru noi, prietenii din Italia, unde revenea aproape în fiecare an și unde era foarte iubit. Acum, figura lui Culianu, după cum afirmă și Umberto Eco, trezește un interes din ce în ce mai mare. Editura Nemira din București îi publică toate operele, traduse în românește.

Cazul Culianu se redeschide în ultimul an prin două cărți apărute în Italia, la editura Rizzoli, cartea intitulată „Un Presagio, un thriller esoteric”, a unui jurnalist specializat în probleme de servicii secrete, Claudio Gatti, și în Statele Unite, a doua carte, scrisă tot de un jurnalist, care este și docent, Ted Anton, intitulată „Eros, magie and the murder of professor Culianu” (editura Evenston, Northwestern University Press).

Prima carte nu prezintă un prea mare interes, cu toate că autorul a făcut mari eforturi pentru a se documenta. Gatti transformă viața lui Culianu într-un roman polițist, plăcut pentru cititori, dar fără a-i oferi elemente pentru a înțelege unde este limita între adevăr și imaginație, între realitate și fantezie. Sunt de acord cu Umberto Eco când arată că indiferența cu care autorul tratează o întâmplare atât de dramatică este un semn de nepăsare care revoltă și de o superficialitate supărătoare. Viața și moartea lui Culianu sunt fapte reale, tragice, nu numai o „fiction”. Cartea lui Ted Anton are altă valoare: autorul face o anchetă minuțioasă asupra vieții lui Culianu, îi recitește întreaga operă, îi consultă corespondența și documentele personale, vorbește cu oameni care l-au cunoscut în România, Italia, Olanda și Statele Unite.

Am fost și eu interpelat și pot garanta de corectitudinea metodei cu care a procedat în această anchetă. Ted Anton nu l-a cunoscut personal pe Culianu.

În clipa de față se naște o problemă: avem înaintea noastră „cazul Culianu” sau „mitul Culianu”? După cum tot Umberto Eco spune: „circumstanțele în care a murit și multe aspecte din viața lui par apărute dinadins ca să-l proiecteze într-un mit”. Prin vasta lui cultură, memoria prodigioasă, ușurința cu care învăța limbi străine, neastâmpărul permanent, conexiunile intelectuale, deconcertante și seducătoare, prevederile ciudate cuprinse în povestirile lui, farmecul pe care îl exercita asupra studenților, confirmă această caracterizare.

Din istoria religiilor, Culianu prefera aspectele esoterice, posibilitățile de a evada în vis, momentele de viziune, apropierea de magie și ocultism. De altfel, ultima sa carte este intitulată „Voiajul sufletului”. Aceste preocupări sau desigur la baza succesului obținut în America.

marcel smets

Haiku

în dosul casei
te-aprinzi printre pomi, lună
à la Ryokan

un ochi de apă
la capăt de îmașuri

pierdut în ceturi

anunț de război
la fereastra tihnită
noapte de omăt

seară înghețată
se așteaptă să intre
verii pe la geam

mă ia migrena
s-aud acel cip-cirip
tot pe loc pe loc

în bătrânul păr
la mijloc de crengi
un ram înflorit

adie festin
o tortă arzând încă
spre dimineată

ploaia-n vâl de smog
după căldura zilei
revine-n cătun

acest silențiu
care-mi minează pașii
când suntem singuri

sus pe cafeana
luna cu voal se clatină
solstițiul verii

două și june
ochi mijiți gura pungă
cine-i ca mine

înalt de spre ziduri
popas al păsăruicii
unde e ploaia

e mort tăticu,
după o săptămână
vin vechii amici

liniștit prin somn
trifoiul își preschimbă
când și când boiul

din culegerea „TERRA PAYOTA”

În românește de Teodora Moțet

Ted Anton încearcă să rezolve misterul în „cazul Culianu”. Au existat tot felul de zvonuri în legătură cu moartea sa: a fost pusă pe seama unor rivalități academice, povești cu femei, homosexualitate sau ar fi fost opera unei secte satanice. Toate aceste ipoteze mie mi se par absolut neverosimile. Ted Anton lasă să se înțeleagă că moartea lui Culianu a fost hotărâtă de un anumit mediu politic român. Se pune întrebarea cine a putut să-l omoare cu atâta luciditate profesională. Ceea ce face cazul cu atât mai dramatic este faptul că profesorul Culianu trăia cu teroarea că va fi ucis. Prietenii milanezi își amintesc, din discuțiile cu el, că aceasta devenise o obsesie. De ce se teme Culianu? El nu făcuse politică, nici măcar nu fusese un disident, după cum am arătat mai sus.

...După moartea lui Culianu, o parte din presa română l-a atacat cu comentarii vulgare și injurioase...

Ar fi de dorit ca noul regim postcomunist să aducă, în fine, lumina necesară în cazul Culianu, prin lichidarea vechilor servicii secrete și căderea cortinei de informații, așa cum a promis domnul Emil Constantinescu.

(din ziarul „Avvenire”, 6 mai 1997)

În românește de Letizia Cifarelli

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

1. Distrat ca de obicei, Florin Iaru îi pune în umbră pe Grișa Ghergei, Iosif Naghiu și Ioan Hobana.

2. În urmă cu două decenii, marii prozatori se aflau mereu împreună: Nicolae Breban, Al. Ivasiuc și Zaharia Stancu.

3. În vreme ce gândurile lui Adrian Popescu zboară spre Italia, privirile tomitanilor Nicolae Motoc și Constantin Novac scrutează largul Mării Negre.

4. Prin «Critica ideilor literare» (1974), Adrian Marino a demonstrat cum făcuse și cu alte ocazii, pasiunea și vocația unui creator ales.

5. Teodor Mazilu pe când își căuta «Pălăria de pe noptieră» (1972).

